

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 68. szám

2005. TÉL

Tartalom

MEDITÁCIÓ	
<i>Ordass Lajos: Mária karácsony-ünnepé (Lk 2,19)</i>	1
EMLÉKEZÜNK	
Öt éve halt meg id. Kendeh György	3
<i>Isó Zoltán: Megemlékezés Dóka Zoltán halálának ötödik évfordulóján</i>	4
TANULMÁNY	
<i>Pátkai Róbert: Vajta Vilmos magyarnyelvű szolgálatának értékelése</i>	5
<i>Isó Dorottya: Mit jelent ágostai hitvallású evangélikusnak lenni?</i>	14
<i>Boleratzky Lóránd: „Időszerű” reformok egyházunkban - Az egyházjog nem öncél</i>	19
DOKUMENTUM	
<i>Pósfay György: A hazai egyház</i>	23
SZEMLE	
<i>Isó Dorottya: Konferencia a diakóniai teológiáról</i>	32
<i>Id. Zászkaliczky Pál: Igazgyöngyök - D. Szabó József püspök igehirdetési és írásai</i>	34
POSTÁNKBÓL	38
VERSEK	
<i>Kertész Eszter versei</i>	
TARTALMI ÖSSZESÍTŐ	44

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 68. szám – 2005. TÉL

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96–336–693)
Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 27-359-291)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla
Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.
E-mail: olbkkerig@mail.datanet.hu
Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.
Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.
Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör
Budapest – OTP XI. ker. 11711034–20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

Ordass Lajos

Mária karácsony-ünnepe*

*„Mária pedig mind ez ígéket megtartja
és szívében forgatja vala.”
(Lk 2, 19)*

A karácsony szent evangéliumát rendszerint az anyalsereg glóriájának olvasásánál fejezzük be. Ne így tegyünk ez esztendőben. Olvassuk végig. Azért, mert jó volna megtanulnunk, hogy a karácsonyt most Mária lelkületével ünnepeljük.

Sok kedves, apró vonás van a karácsonyi történetben. Eddig még sohasem tűnt fel, hogy szegény Mária ajkáról egyetlen panaszos szót nem tartalmaz. Egyszerűen azért nem, mert Mária nem panaszkodott. A karácsony csodái közé tartozik ez a szótlán tűrés is.

Emberi tisztességének köntösét készséggel letépték volna róla az emberek. Nyelvük fullánkját így is érezte. Most, amikor minden kíméletre joggal tartott volna igényt, lelketlen zsarnoki parancsnak engedelmeskedve, otthontalanság útjait rója. Lelkébe hasít az emberi szívtelenség megszépíthetetlen ténye. Gyermek pedig, akit oly szeretettel várt, rongyokba burkolva, az istálló állatai között, a jászol szalmáján fekszik.

Milyen nagy csodának kellett lennie annak a karácsonynak, hogy ennyi keserűség elnémul, törpévé zsugorodik, sőt valósággal megsemmisül.

Igen! Mária lelke mással volt elfoglalva: „Mária pedig mind ez ígéket megtartja és szívében forgatja vala.”

Nagyra tágult szemmel hallgatta a pásztorok bizonyágtételét angyalok jelenéséről, Megváltó születéséről, Isten ragyogó dicsőségéről, földi békességéről, jóakarató emberekről.

Tehát akkor ez azt jelenti, hogy újra itt jártak a földön Isten szent üzenethordozói – mint akkor, az ígéretadás áldott óráján! Tehát igazzá lett Isten ígérete! Tehát most valósult meg, amiről évszázadok óta szóltak a próféták! Tehát kezdetét veszi a földön Isten uralma!

„Mindezeket szívében forgatja vala.” Itt van hát a titka a panasznélküli karácsonynak, a túlradó karácsonyi örömmek.

A karácsonyt ünnepeljük ezidén Máriával együtt!

Imádság:

Igazság Királya! Születésed szent ünnepén igazságod fénye térdre kényszerít.

Uram, te jól tudod, hogy őszinte volt szememben a könny, melyen át sokszor néztem föl véres keresztfádra. De azt is jól tudod, hogy bölcsődnél nem rendültem

* Ordass Lajos rövid ígéhirdetése és imája 1952 karácsonyára, amelyet a Budapestről kitelepített evangélikusok kaptak a Lutheránus Világszövetség és az Egyházak Világtanácsa anyagi segítségével összeállított szeretetsomagokhoz mellékelve. (Böröcz Enikő közlése: az ígéhirdetés és az imádság a Doktor Ordass Lajos Levéltár (DOLL) 19. számú dobozában, az 5. csomóban található.)

MEDITÁCIÓ

meg szívem mélyéig. Karácsonykor inkább a magam boldogságáról álmodtam, és ezért nem láttam meg, mit áldoztál ezért a boldogságomért.

Vallást teszek előtted:

Uram! Én nem tudtam, milyen feneketlen mélység az emberi bűn. Uram! Én nem tudtam, milyen kín, ha kivezett bizalom miatt társtalanul kell élni. Uram! Én nem tudtam, hogy halálra fordul az élet, mihelyt elzárja magát Isten éltető szelleme elől. Uram, én nem tudtam, hogy éppen az ember miatt lehet pokollá a föld.

Te tudtad!

Éppen azért jöttél el karácsonyban hozzánk, mert mindezt jól tudtad.

Kérlek Uram, töltsd tele most lelkemet magasztaló énekkel, hogy áldani tudjalak téged, minden áldozatra kész szerelmedért. Tied a dicsőség azért, mert eljöttél, és kiragadtál a kárhozatból, megszabadítottál a bűn zsarnokságából. Isten szabad gyermekeinek országot alapítottál. Az elsőt és egyetlen, mely nem követeli alattvalói szenvedését és vérét, érte magad szenvedtél és véreztél.

Bizalommal kérlek, tégy magadévá, országodban mutass helyet nekem. Az igazság utáni vágyat gyújtottad meg bennem, add, hogy ezzel Neked szolgálhassak, halálom diadalmas, örök Uram! Amen

Kit sok boldog pásztor dicsért,
Hallván angyal égi hírét:
Félni többé nincsen miért,
Itt a megtartó Király!

Bölcsek őhozzá indultak
Csillagfényes messzi útnak,
S drága kincssel térdre hulltak:
Itt az újszülött Király!

Vigadj, lelkünk, Máriával!
Zengjünk mind a menny karával
Hála édes dallamával
Jézusunknak glóriát!

Ő az élet és üdvösség,
Ünnepeljük földre jöttét.
Krisztust, Isten Egyszülöttét,
Áldja szívünk boldogan!

(A 152. ének 3. és 4. verse)

Szeretettel kívánunk minden kedves Olvasónknak
Isten karácsonyi ajándékeként örömteli, békességes ünnepet
és Krisztus Urunk kegyelmében gazdag új esztendőt.

Szerkesztőbizottság

Öt éve halt meg id. Kendeh György

Karácsonykor lesz öt esztendeje, hogy az élet és halál Ura elszólította közülünk id. Kendeh György testvérünket, a kelenföldi gyülekezet mártír sorsú egykori lelkipásztorát, Ordass Lajos hűséges harcostársát, az Ordass Lajos Baráti Kör alapító tagját és első titkárát, folyóiratunknak és a baráti kör számos kiadványának szerkesztőjét.

Isten iránti hálával emlékezve rá, idézzük 1988 októberében kelt, életútját áttekintő írásának¹ és a vele készült interjúnak² befejező gondolatait, amelyek híven tükrözik Kendeh György testvérünk személyiségét és lelkiségét.

A szerkesztő

„Nem volt abban semmi panaszolni való, amikor ez év augusztus 21-én, vasárnap, esőre hajló, borongós délután megálltunk feleségemmel a Farkasréti temetőben — az egybegyűltektől egy kissé távol — D. Ordass Lajos sírjánál, halálának 10 éves évfordulója alkalmából az Országos Egyház által meghirdetett nyilvános emlékűnnepen. Ott, abban a szembesítő csendben sok nehéz emlék, feleletet váró kérdés, vívódó gondolat nehezedett rám. A földbe hullott gabonaszem szükséges elhalásáról szóló igehirdetés közben bennem az a könyörgés foglalt egybe mindent, azt is, amit ott láttam-hallottam, azokat is, akiknek személyét pásztázhatta a szemem, és azt is, amit különös életutamon megéltem: Uram! add, hogy az egyház egyház legyen itt, a bűn és halál kötelékében vergődő világban, mert hiszen az a Tőled veit megbízatása, küldetése, örökké időszerű feladata, hogy hirdesse szóval, cselekedettel, életáldozással azt az EVANGÉLIUMOT, amely a földi élet számára ízt adó só és a vándorok, az úton levők számára egyedül fényt adó világosság. Ez a szolgálat pedig azért elalkudhatatlan ezen a földön és ebben a magyar hazában, mert e nép és e nemzet számára sokkal súlyosabb az erkölcsi válság, mint a fojtogató gazdasági krízis!”

*

„Kétféle emberi szemlélet van. Egy keresztyén és egy hatósági, politikai, katonai, rendőrségi és filozófiai szemlélet... E két szemlélet között hányódik az életünk. Nyerünk koronát, vagy kárhozatra jut életünk. Közben Isten adja a maga Szentlelkét hol itt, hol ott, hogy rátaláljunk, hitre jussunk, elérjük az Ő országát. Ott a helyünk, ott a célunk. Istennek joga van beleszólni az életünkbe, teremtményei vagyunk. Nekünk keresztesítésünk óta az a tisztünk, elhivatásunk, feladatunk, hogy életünkkel, szolgálatunkkal, munkánkkal Isten akaratát vigyük előbbre ezen a földön, a bűnnek és a halálnak ebben a világában. Lehet, hogy mi csak elkezdünk valamit és más folytatja majd. Lehet, hogy gyümölcsöket is szedegethetünk. Ez is, az is Isten akaratára szerint való lehet, hiszen Ő a kezdet és Ő a vég.”

¹ Nyílt válasz dr. Kotsis Ivánnak (a kelenföldi gyülekezet akkori másodfelügyelőjének), in: Keresztyén Igazság Új folyam 1-2. szám, 1989. június, 70. l.

² In: Nem voltam egyedül - Beszélgetések az evangélikus közelmúltról I. kötet, MEVISZ Budapest 1995. 172. l.

Isó Zoltán

Megemlékezés Dóka Zoltán halálának ötödik évfordulóján

„Te vagy világom, irgalmad áldom, Jézusom!” Zengett a hálaadó és dicsérő ének az emlékező gyülekezet ajkáról a hévízgyörki temetőben október 23-án délután. A felhők mögül éppen kibukkanó nap fénye Jézusnak az egész világot átható, a halál sötétségébe is bevilágító világosságában erősített meg minket. Ittész Gábor lelkész által megszólaló Isten igéje pedig bizonyosságot adott, hogy Isten mindenütt jelen van, és mindent ismer. Ismeri a gondolatainkat, a legbensőbb és legmélyebb érzéseinket, jelen van az életben, az élet kezdetétől a végéig, és az élet evilági lezárulása után is, ahová innen mi már nem látunk. Azonban hittel valljuk és kérjük a zsoltárral együtt: „Nézd meg, nem járok-e téves úton, és vezess az örökkévalóság útján!” (Zsolt 139, 24)

A hitvalló, Krisztust követő élet sajátosságáról szolt Ittész János püspök, a parókia falán elhelyezett emléktábla előtt, igehirdetésében. A Krisztus ügyét képviselő tanú élete sok nehézséggel, próbával és küzdelemmel jár, mutatott rá Pál apostol szavait idézve: „üldözöttek vagyunk, de nem elhagyottak, letipornak, de el nem veszünk.” (2Kor 4,9) Krisztus követője Krisztus útját járva nem a maga dicsőségét keresi, nem a saját hírnevét zengi és magasztatja, hanem minden tettel, egész életével a keresztre mutat, amint ezt a Szita István által tervezett emléktábla is szimbolizálja, és amint ezt az ige is kifejezi: „Jézus halálát mindenkor a testünkben hordozzuk, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen halandó testünkben.” (2Kor 4,10)

Csak a kereszttel járunk, vezet az életre, mert ez az Isten útja, hirdette Isó Dorotya lelkész Isten igéjét a templom szószékéről. Jézus is ezt az utat járta, mert ez volt Isten akarata. Leszállhatott volna a keresztről, de nem tette, mert ez volt a megváltásunk, az üdvösségünk ára. Dóka Zoltán is Krisztust követve a kereszttel járta, nem keresett hatalmat és hírnevet, mert az ő számára elegendő volt a kereszttel, a dicsőséges, üdvöt, életet adó kereszttel, mivel az az életbe, az örök fénybe vezet. A hévízgyörki gyülekezet Isten iránti hálával gondolhat egykori lelkészére, mert az ő szolgálata által mindig a tiszta, Krisztus kereszttel szóló evangélium szólalhatott meg, és ők ezt hallhatták. Isten szolgálója a kereszttel járta, és erre az útra vezette a gyülekezetet is, hogy kérjék együtt a kereszthordozó Jézustól: „Vezessen síríg áldó, szent kezed. Hadd lássam a mennyben örök fényedet!” (EÉK 127,4)

Fontos, hogy emlékezzünk a szeretett, de már közülünk eltávozott személyekre, azonban az emlékeinkben élő kép nem azonos azzal, aki közöttünk élt, akit itteni életében ismertünk, osztotta meg gondolatait, érzéseit az édesapjára emlékezve Dóka Mária Svájcban szolgáló lelkész. Az emlékek fakulnak és átalakulnak – mondta –, az általunk fontosnak tartott jellemzők dominánsak lesznek, de tudjuk, hisszük és valljuk, hogy akire emlékezzünk, teljes személyiségével az Istennél van. Istennel él. Örömét fejezte ki, hogy sokan őrzik édesapja emlékét a szívükben, és kérte, őrizzük ezután is mindaddig, amíg a mennyi fényben, Krisztus világosságában újra együtt leszünk.

Mindannyian Istennek köszönjük meg, hogy Dóka Zoltánt ismerhettük, általa Krisztus kereszttel tanulhattunk, adja Isten, hogy mi is a kereszttel járjunk.

Pátkai Róbert

Vajta Vilmos magyaryelvű szolgálatának értékelése*

Fülep Lajosnak mondta el Ady, hogy úgy érzi magát, mintha ő volna az utolsó magyar, aki még tehet valamit ezért a népért. Olyan ez a felelősségtudat, mint valami üldözési mánia – mondta Ady. Egy percre sem lehet kitérni előle.

Vajta Vilmos (1) egyházi felelősségtudata Adyéhoz mérhető, evangélikus és magyar teológiai áttételben. Ez esetben azonban helyesebb a *rite vocatus*, a lelkészi szolgálatra való elhívás egzisztenciális elfogadására utalni, mint Ady költői metaforáját alkalmazni. A hasonlatot abban az értelemben használom, hogy Vajta Vilmos is – hasonlóan nagy költőnkhez – az önvallomás hitelességével bizonyítja, hogy a félig kimondott igazság még nem igazság, hogy az elhallgatásoktól megromlik a lélek, és a kényszerűen múlt időben tárgyalt problémák nem oldják meg a kérdéseket.

Személyisége gondolatainak szerves része, hitelesítő jegye. Egy-egy problémát újabb és újabb nézőpontokból, egyre gazdagabb összefüggésekkel világít meg. Teológiai munkássága szerteágazó, egészében mégis egységes, mert a legkülönbébb tárgyköröket is közel hozza egymáshoz. Bármely részről beszél is, mindig annak egészét tartja szem előtt. Vajta Vilmos egész lelkészi, teológiai és professzori szolgálatát a lutheri teológia érvényesüléséért való fáradozás, a legteljesebb ökumenikus nyitottságban vállalt szolgálat határozta meg.

Ezek után előterjesztésem alaptételeként említem, hogy mindaz amit Vajta Vilmos egész teológiai pályafutása alatt tett, annak a *magyar nyelvű szolgálat nem járulékos eleme*, hanem annak integrális, majdnem meghatározó része volt kezdettől fogva mindvégig. Volt idő, amikor a hazai egyházban megkérdőjelezték annak jogosultságát, hogy hitelesen szólhat-e az akkor mértékadónak tartott és elfogadásra kényszerített *diakóniai teológiáról*, a kritikai szolidaritás hangján. Ezen tárgykörben e konferencián bemutatott könyve (2) sikeres magyar fordításban van előttünk. A figyelmes olvasó a témában feltehetően hiteles összefoglalást, kritikai hozzáállást és egyensúlyba állított értékelést kap. Olyan egyértelmű erkölcsi és írói tekintélytől, aki – még ma is – összekötő lehet különféle ellenzéki vélemények között.

Kiindulásul, kézenfekvő Vajta Vilmos „Amíg időnk van – Válogatott Írások” c. könyvére utalni, melyet az Európai Protestáns Szabadegyetem adott ki 1998-ban. (3) A könyvben lévő válogatást Terray László ajánlotta kiadásra. E kötetben a szerző magyarul, de külföldön megjelent írásait adta közzé a hazai olvasók számára. Ezek teológiai tevékenységében szinte külön fejezetet alkotnak. Ezért is értékelte nagyra Vajta Vilmos a közzétételt, amely így kiemelte az írásokat elszigeteltségükből.

A megjelent írások egy emberöltőt karolnak át. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért, a könyv tartalma az olvasót belülről, egzisztenciálisan érinti. Azért, mert a mi nemzedékünk számára a *kérdések* váltak radikálisan egzisztenciálissá. Az önvizsgálatra kényszerült lelkiismeretet nem lehet korábbi válaszok ismételtesével megnyugtanni. Egy olyan szerző tollából történik itt válaszkeresés, kísérlet az evangélium

* Elhangzott Pilscebán a KÉMELM konferenciáján, 2005. szept. 2-án.

üzenetének megszólaltatására, aki külföldön követte és élte át nemzedékünk kérdéseit, és vele együtt kereste a választ.

Az írások nem vonatkoztathatók el a szerző személyétől, ti. attól a tényről, hogy ő mindig mint az *egyház teológusa* szólal meg, tehát nemcsak felekezeti-
leg meghatározott. Ugyanakkor nem is különíthető el attól az életműtől, amely mintegy nagy teológiai folyam vált gyűjtőjévé századunk teológiai kérdéseinek, felismeréseinek. *Vajta Vilmos teológiai tevékenységének magyar ágát jelenti a válogatás*, a könyvben összegyűjtött kéziratok. Csaknem kivétel nélkül magyar nyelven írott és magyar értelmiségiek előtt elhangzott előadások. Írásai történelmi háttérrel is tüköröznek.

A szerző a budapesti könyvbemutatóra küldött köszöntésében segítséget kívánt nyújtani a kontextus történeti megértéséhez. „A könyv címének, amely apostoli idézet, mintha siettető szándéka lenne: *Amíg időnk van...* Ugyanis, a hazai és külföldön élő keresztényeket Urunk fél évszázada külön nevelt. Ideje, hogy átgondoljuk, milyen módon nevelt bennünket a történelem Ura. És milyen tapasztalatok érlelődtek meg bennünk az idők folyamán. A múltat a jelené akarja tenni ez a könyv az olvasók számára.” (4)

Vajta Vilmos külföldön megjelent írásai a rendszerváltás előtti évtizedekben, érthető okokból ismeretlenek maradtak a hazai olvasók előtt. Magyarországon a kommunizmus négy évtizede alatt nevét elhallgatták. Részben Ordass Lajos püspökkel való szoros kapcsolata, részben pedig a Káldy Zoltán püspök nevéhez fűződő „*diakóniai teológia*” teológiai bírálata miatt. Nos, feltehetően ezek voltak azok az indítékok, melyek felvetették ifj. Fabiny Tiborban a kiadás gondolatát, sikeresen érvelve a szerzővel, hogy ti. ezek az írások kortörténeti háttérrel is tüköröznek, azok tartalmi értékén túl is.

A kötet szerkesztője és előszó írója ifj. Fabiny Tibor, a szerző személyét tartva szem előtt, megkísérli röviden meghatározni a mai embert elérő teológia létjogosultságát. „Az igazi teológia nemcsak *kifelé* propagál, hanem *befelé* is invitál. Igen, annak a teológiának lehet megszólító ereje, amely találkozik a világban intellektuálisan is tájékozódni kívánó, de az emberi létezés legmélyebb és legszemélyesebb vonatkozásaira is fogékony értelmiségi kérdéseivel. De a *hatékony* teológiának *hitelesnek* kell lennie. A hatalmi célokat szolgáló, vagy éppen elpolgáriasodott kényelmes egyház teológusaitól ritkán kap stimuláló, megnyugtató, vagy továbbgondolkodásra készítő válaszokat a kérdező. A jó teológiát mindig valamilyen szenvedély, vagy – talán nem túlzás – ezt állítani *szenvedés* élteni.” (5)

Az „*Amíg időnk van*” című kötet válogatás Vajta Vilmosnak, „a legtekintélyesebb nyugati magyar evangélikus teológusnak” (6) magyar nyelvű írásaiból. A kötet derekas részét rendhagyóan három előtanulmánynak is felfogható ajánlás vezeti be. Az imént említett előszó, a Szabadegyetem nevében írt értékelő szavak, végül a válogatott írások vezérmotívumai címen a szerző nyújt eligazítást a három szerkezeti egységbe foglalt, mintegy húsz tanulmány kiemelendő üzenetére. Az *Amíg időnk van* című első egység keresztény értelmiségiekhez szóló esszéket tartalmaz. A második egység *Bár szétszakadva él az egyház* című, az ökumenikus párbeszéd lehetőségeivel, a II. Vatikáni zsinattal, a Luther kutatás jelentőségeivel foglalkozik. Végül az utolsó egység *Nincs más evangélium* cím alatt hittani kérdéseket tárgyal, mint például: A hit alapelvei, Kereszt és feltámadás, Leszámolás a múlttal, Kritikai

megjegyzések a diakóniai teológiához. Az értelmet a hit szolgálatába állító magatartás hangján teologizál, továbbgondolkodásra készlet.

Nyomatásban megjelent munkáinak jegyzékét Terray László állította össze. Ez tizennyolc könyvet, közel kétszáz folyóiratcikket és harmincegy szerkesztésében megjelent tanulmánykötetet jelent. Ezen felsorolásban nincsenek benne az egyházi, gyülekezeti lapokban írt cikkei. Végül itt említendő, hogy Vajta professzornak - a fent említett első magyarországi könyve után - még két könyve és két rövidebb tanulmánya jelent meg. (7)

A magyar nyelvű szolgálat részeként említendő, hogy – mintegy békítő gesztusként – a Budapesti Teológiai Akadémia díszdoktori címet kínált fel Vajta Vilmosnak 1989-ben. Ennek előzménye, mint ismeretes, a hat évvel azelőtti, de még az Evangélikus Világszövetség Budapesten tartott kongresszusát (1984) megelőzően publikált, nevezetessé vált írása volt.

A „*Kritikai megjegyzések a diakóniai teológiához*” (8) c. tanulmányára „válaszul” a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetősége egy erőteljesen megfogalmazott tiltakozást tett közzé. A tiltakozó nyilatkozat alatt Nagy Gyula püspök, Karner Ágoston egyetemes főtitkár és másik három vezető tisztviselő neve áll, de Káldy Zoltán vezető püspöké nem. A vezetők megdöbbenőnek tartják, hogy nyugati egyházi személyek „támadják és rágalmazzák egyházunk teológiáját, az államhoz való viszonyát, egyházi vezetőink és mindenek felett vezető püspökünket, dr Káldy Zoltánt.” (9) Legfőbb érvük az volt, hogy Vajta professzor 42 év óta nyugaton él, és a teológiai kritikára úgy válaszoltak, hogy a teológus személyét igyekeztek hitelvesztetté tenni. Nos, erre a Vajta elleni éles hangra válaszoltam *Analízis, vagy rágalmazás?* címen (10).

Vajta Vilmos a díszdoktori címet, lényeges feltételekkel fogadta el. A díszdoktorrá avatás előestéjén előadást tartott az Evangélikus Teológiai Akadémián 1989. október 20-án, „*ökumenikus tapasztalatok*” címen. (11) Szólt fél évszázadot bemutató munkásságáról, és összefoglalta teológiai pályafutását. Majdnem penzumként lenne hasznos a mai lelkészi karnak és a teológus ifjúságnak kezébe adni, figyelmébe ajánlani ezt a dolgozatot.

Hadd idézzem az előadás összefogó, záró gondolatait: „A maga idejében a reformáció is válaszut előtt állott, s az egyház jövője érdekében egyetlen szóra tette a hangsúlyt *sola fide, sola gratia, sola scriptura*. Talán az e világban föltömörülő aggodalmak és nyugtalanságok között ezt a hangsúlyt újból meg kell szólaltatni. *Van jövőnk*. Ezt még a keresztre feszítés óráján alig hiszik a tanítványok. De a Feltámadott és Megdicsőült Krisztus nevében *az egyház csak ezt az egy kincset hirdetheti sajátos üzenetként az elmúltó világban*”. (Kiemelés Vajta Vilmostól.)

E helyütt kívánatos néhány magyarázat és kiegészítés. 1989 májusában az egyházi vezetőség nevében dr. Nagy Gyula püspök kereste fel levélben Vajta Vilmost, és egy „egyhangú döntésre” hivatkozva kérte, hogy kész legyen elfogadni a Magyarországi Evangélikus Egyház, ill. a Teológiai Akadémia legmagasabb elismerését, a tiszteletbeli doktori címet, a nevezett nemzetközi teológiai munkássága elismeréseként. A válaszdó, bizonyos kételyeinek adott kifejezést, és tisztázódást kért az egyházi vezetőség múltbeli magatartását illetően. Kicsit rendhagyó módon, anélkül, hogy akármiféle értékelést nyújtanék, teljes egészében idézem a második levélváltás anyagát. Reménységem, hogy a most első ízben közzé tett levelek tisz-

TANULMÁNY

tázódást nyújtanak a múltat érintően, és segítséget adnak a jövőbeli együttműködést illetően.

„Budapest, 1989. augusztus 17.

Kedves Professor Testvérünk !

Az Országos Elnökség mai ülése június 16-án kelt válasza alapján újból foglalkozott Professor Testvérünk részére a Teológiai Akadémia Tanári Kara és az Országos Egyházi Elnökség egyhangú döntésével felajánlott tiszteletbeli doktorátus ügyével és szeretettel és bizalommal kijelenti a következőket.

- 1. A Magyarországi Evangélikus Egyház mai vezetősége és az Akadémia tanári kara ezzel a döntésével világosan elhatárolja magát a régebbi egyházvezetés konfrontációs döntéseitől;*
- 2. a felajánlott legmagasabb hazai egyházi kitiüntetéssel, a tiszteletbeli doktori cím adományozásával nyilvánosan is kifejezni kívánja, hogy az elmúlt egyháztörténeti időszak kölcsönös bizalmatlanságát, feszültségeit őszintén sajnálja és azok kölcsönös megbocsátását kéri;*
- 3. Dr. Vajta Vilmos professzor testvérünket a Magyarországi Evangélikus Egyház megbecsült tudósának, egyházunk értékes szolgálatot végzett tagjának tekinti és műveinek hazai megjelentetéséről, teológiai tanulmányainak közzétételéről hazai folyóiratainkban a jövőben gondoskodni kíván.*

Az a reménységünk, hogy Professor Testvérünk elfogadja a mai magyar evangélikus egyháznak ezt a tiszteletadását és ezzel is segíti a hazai és külföldön élő magyar evangélikuság közötti kiengesztelődést, az olyanynyra szükséges összefogást és együttműködést.

Válaszát bizalommal várva, testvéri szeretettel köszöntjük: Dr. Harmati Béla s.k. püspök, Dr. Nagy Gyula s.k. püspök, Farkasházi Ferenc s.k. országos felügyelő-helyettes, Dr. Frenkl Róbert s.k. egyházkerületi felügyelő, Dr. Karner Ágoston s.k. országos főtitkár, Dr. Luthár Jenő s.k. országos egyházi jogtanácsos. (Körpecsét) (12)

Az alábbi választ szeptember elején kapta az Országos Elnökség:

„A Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Elnökségének

H-1085 Budapest VIII. Üllői út 24

Dr. Harmati Béla, püspök, Dr. Nagy Gyula, püspök, Farkasházi Ferenc, országos felügyelő helyettes, Dr. Frenkl Róbert, egyházkerületi felügyelő, Dr. Karner Ágoston, országos főtitkár, Dr. Luthár Jenő, országos egyházi jogtanácsos

Tisztelt Országos Egyházi Elnökség!

Köszönettel vettem kézhez az Elnökség aug. 17.-én kelt, 24.-én postázott, sajnálatos postai késedelem folytán szept. 2.-án érkezett levelét. Hálásan olvastam a levelet, noha címzettjének valójában nem nekem kellene lennem, hanem annak az ökumenikus nyilvánosság-nak, amelynek a régebbi egyházvezetés, közöttük a jelenben még hivatalban levő tagjai is, személyemre vonatkozólag írásban és cselekvéseiben megnyilatkoztak.

A mostani levél mély testvéri együttérzést váltott ki bennem az egyházi vezetőség azon új tagjai iránt, akik sem részeseek nem voltak az elmúlt idők hibáiban, sem felelősek nem lehetnek a tévedésekért. Keresztény magatartásnak tartom, hogy most mégis vállalják a testvéri közösség érdekében a múlt terheit és azoktól világosan kívánják magukat elhatárol-

ni. Mindezt a június 16.-án írt levelemben említett konkrét esetekre vonatkoztatom. Ezzel beteljesedhet azon reményem, hogy az egyház új felelősei a múlton tájékozódva jövőbeli szavahihetőségük érdekében alkalmat találnak a hazai és a külföldi egyházak előtt útjuk tisztázására. Eppen ennek érdekében kértem a múlt felőli tisztázódást. Mindezt ugyanis nem magam miatt kértem, mert nem lenne rá szükségem. A múltbeli téves tájékoztatás azonban most helyesbülhet s a jövőben az evangélikus egyház megerősödhet abban a meggyőződésben, hogy egy nyíltszavú magatartás örömet fog kiváltani mindazok között, akik a hazai egyházon kívül élve közösséget kívánnak vállalni vele.

Az a tény, hogy a hazai és a külföldön élő evangélikusság más körülmények között élve formálta hitét, eddig sem volt akadály a egymás iránti felelősségnek. Az Elnökség jelen írásának nyíltsága arról győz meg, hogy ezt a felelősséget hivatalból is támogatni kívánja. Csaknem fél évszázados távollét után, továbbra is és újból szívesen vállalom az eddig csak ritkán kínált lehetőségeket arra, hogy a hazai egyházhoz való törhetetlen szeretetemet és hűségemet kifejezésre juttassam. A kinyújtott kéz jelentőségét értékelni tudom. Nemcsak magam fogom élet éveimnek utolsó lehetőségeit felhasználni ennek a kéznek gyakorlatban való megragadására, hanem a külföldön élő testvéreimmel együtt haladva kívánom a lelki egység elmélyítését.

Az evangélikus egyház legnagyobb kitiüntetésének felajánlását annak jeleként veszem, hogy az elmúlt években a hazai egyház teológiai útkereséséhez szóló adalékaimat a jelen egyházvezetőség pozitívan értékeli és a további teológiai dialógusra nyíltsággal és őszinteséggel feljogosít. Számomra ez a hazai egyházi élet minden irányzatával való közösségvállalást jelent.

Az Elnökség megtisztelő felajánlását abban a meggyőződésben tudom elfogadni, hogy a levél kijelentése a következő gyakorlati kérdések megoldására tartalmaz lehetőséget, illetve ígéretet:

Az Elnökség jelen levelének haladéktalan közlése várható az Evangélikus Életben, s ezt követően a hazai német és angol nyelven megjelenő ökumenikus sajtótermékekben, valamint az Evangélikus Világszövetség Genfben kiadott információiban; ennek folyamányaként az elmúlt években folytatott teológiai munkásságom új kiértékelése feltételezésem szerint olyan írásokra is kiterjedhet, melyek kritikailag elemzik az egyház múlt – és jövőbeli útkeresésének módjait.

Kérem az Elnökséget, hogy fogadja ezen válaszomat azzal a meggyőződéssel, hogy levélváltásunk és következményei egy új testvéri együttműködés tényleges ígéretét is tartalmazták.

Ebben a hitben és a jövőbe vetett reménységgel megköszönöm és örömmel elfogadom a tiszteletbeli teológiai doktori cím adományozását.

Testvéri köszöntéssel (Vajta Vilmos) Álingsas, 1989. szept.3." (13)

Vajta Vilmos most nem idézett, de fenti levelének egy-egy passzusából is félreérthetetlenül kicsendül a korábban igaztalanul megsértett embernek az az érzékenysége, aki keresi a kiutat, az igazságot, a megbékélés útját. De ugyanakkor fontos felfigyelni arra is, hogy Vajta, a sértett, nem sértődött. Felülemelkedik a politikai huzavona vádaskodásainak szintjén. Arról szól, hogy az evangéliumnak egyetlen távlata van, amely már ezen a világon megadja a túlvilági, transzcendens valóság lehetőségeit Krisztussal közösségben élve. Arról, hogy a bűntudat, bűnbánat, bűnbocsánat az egyház teológiája számára az egyetlen erőforrás.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc osztotta két részre Vajta Vilmos magyar evangélikus egyházi tevékenységét. Egyéves segédlelkészi szolgálat után

1941-ben került ki Svédországba. A háború utáni körülmények eredményezték végleges külföldön-maradását. Az 1945-ben odakerült menekültekkel kapcsolatba került, és pásztorolta őket. 1946-ban Svédországba érkezett az ösztöndíjas Leskó Béla és Pósfay György is bekapcsolódott, irányításával, az önkéntes lelkigondozói munkába. Vajta Vilmos ekkor írta a *Keresztyén hitélet*, című kátéját. (13) A későbbiekben, egészen 1956-ig mindig tartott istentiszteletet azokban a nyugat-európai és tengerentúli városokban, ahol megfordult. Az akkori, Londonba kerülésem idején már, az általa is gondozott „kicsiny nyáj” jól emlékezett Vajta Vilmosra és szeretetében tartotta. Belőlük toboroztam később az első presbitériumot.

Tudósként sem fordított hátat a magyar lelkigondozói és szellemi életnek. Magyar-nyelvű teológiai írásaival vagy németül, angolul, franciául és svédül írt munkáival hatékonyan segítette, teológiai és gyakorlati tanácsaival támogatta a lelki közösségek, gyülekezetek alakulását. Különösen is figyelmet érdemel a nyugati magyar menekült evangélikus lelkészek számára összehívott konferencia Bécsben, 1957 tavaszán. (14) Vajta Vilmos ekkor már (1953 óta) a genfi székhelyű Evangélikus Világszövetség teológiai osztályának igazgatója volt. A találkozó szellemi és lelki motorjává vált. A gyűlés alakuló alkalmá lett a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközössége megalakításának (KÉMELM). Inspirálója és fogalmazója volt annak a Nyilatkozatnak (15 amely máig hatóan, immár közel ötven esztendeje meghatározza szolgálatunk kereteit. Az itt megfogalmazott világos teológiai tisztánlátás óvott meg bennünket attól, hogy a menekült helyzet szélsőségeinek sodrásába kerüljünk, és tett felelőssé arra, hogy egymásnak támogatói, együtt pedig az evangélium hirdetésének szolgálatában, annak munkálói legyünk.

Ezt a Nyilatkozatot, amely az adott helyzetben egy szükségadta Hitvallásnak is felfogható, teljes terjedelmében, idézem:

„A KÜLFÖLDÖN ÉLŐ MAGYARSZÁRMAZÁSÚ EVANGÉLIKUS LELKÉSZEK ÉS TEOLÓGUSOK NYILATKOZATA

Mint Krisztus egyházának az evangélium hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására elhívott szolgálói és ezen szolgálatra készülő teológusok, 1957. március 3-5.-én Bécsben tanácskozásra gyűlve, az Egyház Ura iránti hálával kijelentjük, hogy

- 1) Jövőbeli szolgálatunkat idegen földön is továbbra is felajánljuk a mi Urunknak, hogy az evangélium vigasztalását sokat szenvedett népünkhöz ma is elvihessük; ezért egyéni sorsunk jövő alakulását mindenben az evangélium ezen szükségleteihez irányítjuk.
- 2) Egyházunk szolgálatát a menekültek között is az ige tiszta hirdetésében és a szentségek Krisztus rendelése szerinti kiszolgáltatásban látjuk. Az evangélium ezen tisztasága érdekében Krisztus vigasztalásának üzenetét szükségszerűen elhatároljuk a menekült helyzetben kísértő minden hamis evangéliummal szemben, amely a meghalt és feltámadott Krisztusban való reményesség evangéliuma helyett emberi, politikai vagy nemzeti álmokat és reményeket táplál. Egyházunk elsődleges feladatát abban látjuk, hogy a Krisztus evangéliumát ilyen kísértésekkel szemben is egyedüli reményességként hirdessük és valljuk, igehirdetésünkben pedig minden mástól óva intünk az ítéletre jövő Krisztus előtti felelősségünk alapján.

- 3) Nem akarunk külön magyar menekült egyházat szervezni, hanem mindig készek vagyunk az adott körülmények között úgy szolgálni a hozzánk tartozókat, hogy azt mindenkor a helyi egyházi hatóságokkal összehangolva, Isten dicsőségére végezzük. “

1958 és 1988 között Vajta Vilmos a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelki-gondozók elnöke volt. Az 1989-es őrszigeti (Ausztria) gyűlés tagjaihoz írt levele-ben a Munkaközösség sajátos feladatairól tesz észrevételt, és különös figyelmet fordít a hazai egyházi vetetőkkel való találkozásra. Két rövid idézet:

„Azt tartom, hogy a külföldön élők lelkigondozásának szükségessége több mint három évtized után is csak erősödött. Már az előző évek, de a legutóbbi évek fejleményei so-rán is közénk kerültek magyar ajkú hívek nemcsak hazánkból, hanem más országokból is. Mindez megokolja azt, hogy a lelkigondozó szolgálat a különböző háttérből jövőök-nek és az új környezetben való letelepedésük alkalmából széles szemléletű és tágas ölelésű közösséget nyújtson. Ezért volt kétségtelen eddig is, hogy egy ilyen magatartás nem tájékozódhat egyoldalúan a mindenkori hazai egyházvezetőség kiülföld felé való viszonyulásán. Ezen háttérbeli közösségnek az új egyházi környezetbe való bekapcsolódása idején amúgy is megmarad vitathatatlanul elsőrendű és alapvető jelentősége.”

A levél továbbá említi, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetősége és a Teológiai Akadémia tanári kara felajánlotta számára „a legnagyobb kitüntetés”, azaz a díszdoktori címet. Mivel a hazai megtiszteltetés olyan megokolást is tartal-maz, amely a személyén keresztül a külföldön élők szolgálatát is tisztelni kívánja, a levél írója világossá teszi:

„... én ezzel kapcsolatban tisztáztam, hogy szerepem megváltozott, mégis kifejezésre juttattam, hogy a történeendőkből a külföldön élő testvéreimmel együtt haladva kíván-nom a hazaiakkal való lelki egység elmélyítését. Viszont ezen gondosan létrejött megoldásban annak bizonyosságát látom, hogy a külföldön élők önálló, a hazaiaktól független megállása lehetővé tesz olyan kapcsolatokat is, amelyek sem identitásukat, sem integritásukat nem teszi kockára, sőt mindkét felet erre a megfontolásra kényszerít.” (16)

Amellett, hogy az Ifjúsági Konferenciákon sokszor figyeltünk szavára, hallhat-tuk a Norvég Rádiómisszió adásaiban is prédikációit, valamint mindig érdeklődést keltő és színvonalas előadásokat tartott a nyugat-európai magyar ökumenikus konferenciákon. Ezen felül talált időt a magyar ökumené ápolására is. Példának említem egyik lényeges előadását egy evangélikus-református teológiai konferen-cián 1986-ban *Az evangélikus és a református egyház viszonya* címen. (17)

A nyugat-európai evangélikus-katolikus ökumenikus törekvések sorában em-lítem a Nyugat-európai Magyar Ökumenikus Nyilatkozatot, azért is, mert – tu-domásom szerint – ez a szöveg itthon, Magyarországon még ma is igen kevésé ismert. Gondolkodásában, frissességében, ökumenikus nyitottságában ez mintegy előfutára az 1999. október 31-én aláírt augsburgi római katolikus-evangélikus nyi-latkozatnak. A nyugat-európai magyar ökumenikus találkozók esetleges és időhöz kötött nyilatkozataitól eltérítve, ez az egyetlen komoly dokumentum, amelynek teljes címe a következő: „Magyar Ökumenikus Nyilatkozat. A külföldi Magyar ró-mai katolikus és evangélikus ökumenikus bizottság közös nyilatkozata, Stuttgart, 1967. Vízkereszt ünnepén”.

A nyilatkozat érdeme, hogy – a I. Vatikáni Zsinat frissítő hatására – nem kendőz-te el a közös gondokat, azok megszüntetésére erőfeszítéseket helyezett kilátásba,

további közös, gyakorlati együttműködést szorgalmazott. A nyilatkozat érdemi szerzője Vajta Vilmos, az Evangélikus Világszövetség akkori teológiai igazgatója, a Vatikáni Zsinaton az egyetlen magyar nyelvű megfigyelő, és Békés Gellért, római egyetemi tanár. Egyedi jelentősége miatt érdemes legalább a bevezető részét idézni:

„Megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek (Tit.2,11). Vízkereszt ünnepének ezen örömhírét vallva, ebből az üdvözítő kegyelemből élve jöttünk össze Stuttgartban, 1967 január 5.-6.napján, s mint a Rk. Magyar Főlelkészek Európai Konferenciája és a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkészek Munkaközössége által kijelölt két ökumenikus bizottság, tartottuk megbeszéléseinket.

Isten iránti mélységes hálával gondolunk arra, hogy Szentlelke az egyház szétszakadásának évszázados mély sebét az egység ügye iránt érzett felelősség fölébresztésével kezdi közöttünk is gyógyítani. A külföldi magyar katolicizmus és evangélikusság megbízottainak ez az ökumenikus találkozója, tudomásunk szerint, a magyar egyházak életében az első ilyen természetű esemény. Történelmi felelőségünk tudatában, megbeszélésünk tárgya két főkérdésre összpontosult:

- 1) lelkész munkánk ökumenikus szellemének, egységkeresésünk hitbeli alapjainak tisztázása, valamint
- 2) konkrét ökumenikus feladatokat megvitatása, hogy helyi egyházaink, gyülekezeteink együttélése külföldön is Krisztus kegyelmének valóságát igyekezzék visszatükrözni. ...

...Világosan tudatában vagyunk annak, hogy két bizottságunk első találkozója csupán kiindulópontja egységünk keresésének. ... Hittel lépünk arra az útra, amelyre Krisztus sürgető szeretete és a Szentlélek sugallata indít. Az évszázados szakadás sebét csak az őszinte, türelmes és hűséges szeretet szeleme lesz képes meggyógyítani”. (18)

Eddig kísérletet tettem arra, hogy – ha vázlatosan is – értékeljem Vajta Vilmos magyarnyelvű szolgálatát. Ennek a gazdag és talentumos életnek ajándékozottjai voltak mindazok, akik ismerhették, barátai lehettek, szolgálatával élhettek. Eszméikkel, gondolatokkal telített élet volt 80 éves földi életfutása. Okossága, nyitottsága, csendes, de bátor kiállása az evangéliumért, a lutheri teológia maradandó érvényesítéséért, a változtató, jobbító szándék jelképévé emelte őt közöttünk külföldön és a diktatúra évtizedeiben Magyarországon is. Már ti. azok között, akik tényleg ismerték, vagy akik később, írásain keresztül kerültek közel hozzá. Mostani előadásom és a jelen konferencia célja – munkásságának tartalmi értékei mellett – személyének, Isten- és emberszeretetének bemutatása.

„Vajta Vilmos tekintélye – az emigráció helyzetéből adódóan – nem lehetett sem politikai, sem jogi, sem gazdasági természetű, egyes egyedül emberi kvalitásai, evangéliumi szellemisége, tudósi munkája és a magyarsággal vállalt szoros élet- és sorsközössége nyerhette meg számára ezt a ragot”, – mondja róla egy pályafutását figyelő és értő ismerője. (19)

Az iménti idézet utolsó mondatának egy része, „a magyarsággal vállalt szoros élet- és sorsközössége” készítette talán a hazai államvédelmi szerveket, közelebbről pedig a III/I Csoportfőnökség 3-J Alosztályát, hogy B.M. jelzésű dossziét nyissanak Vajta Vilmosról. Íme a döntési határozat:

Vajta Vilmosnak azért vált szükségessé dossziét nyitni — 1965. szeptember 9. —, mert „munkaköre, társadalmi helyzete, a vatikáni Egységgtikársággal fennálló bensőséges kapcsolata, a nemzetközi protestáns körökben szerzett tekintélye és összekötetései, valamint hazánk iránt érzett vonzalma alapján alkalmasnak látszik arra, hogy a politikai hírszerzés vonalán, elsősorban keresztyén egységmozgalom felderítésében felhasználjuk információk szerzésére és kutatómunkára.”

Továbbá, e témában záró megjegyzésként idézem az egyik informátor, a KÉMELM-et is érintő jelentését: „Pozsonyi jelenté. 1967. október 14. Strassburgban – kollokvium. Először a résztvevőkről, a témáról, és az előadásokról, beszámoló az ökumenikus intézetek működéséről, a megbeszélések csomópontjai, értékelés. Ezt követően lejelentette a Vajtával való beszélgetésének tartalmát, majd megjelölte a feladatokat: 1/ Vajta Vilmos magyarországi útjának előkészítése 2/ A Koinonia utolsó számának megszerzése, 3/ A Koinonia további sorsának figyelemmel kísérése, 4/ a strassburgi teológiára ösztöndíjas kijelölése.” (20)

Méltó befejezésként álljon itt 1997. augusztus 25-i levele, melyet a Munkaközöség az évi találkozójára írt. Benne fókuszol teológiájának ismételten vissza-visszatérő motívuma a koinónia, a közösség, a Krisztusban megélt érték és ajándék.

„Ez évi együttléteketre testvéri szeretettel és barátsággal küldöm üdvözetemet. Örömmel adok hálát azért, hogy negyven év óta munkaközösségeink megtartotta a külföldön szolgáló lelkigondozók kapcsolatát testvéri közösségben. Az Újtárs, az Ifjúsági Konferencia, a rádiószolgálat és a KOINONIA, a teológiai gondolkodás és ennek történelmi tanúságai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a Szentlélek közösségében egymással épülhettünk be Krisztus testébe. A földrajzi szétszórtság nem akadályozott meg bennünket, hogy ez a közösség „lelki ház” épülhessen (1 Pt 2,5).

Ma a koinonia ekleziológiai valóság, az ökumenikus mozgalomban is erősen tudatossá vált. Egyazon valóság épül a világkereszténységben, mely nekünk is kezdettől szemünk előtt állt. A külső adottságok természetesen változnak, de az a hitem, hogy a testvéri közösség a szétszórta magyarság körében is együtt épülhet a külföldi testvéregyházakkal. A keretek a jövőben újabb átgondolást kívánhatnak, de mindez a meglévő lelki közösség alapjaira épülhet továbbra is.

Kívánom, hogy megbeszéléseiteket a közösség ezen hite alapozza meg és növelje a jövő reménységével.

Noha ez évben nem tudok Veletek lenni, a földi távolságot áthidalva is naponkénti könyörgéseimben Veletek leszek, „hogy lelki áldozatokat ajánljátok fel, melyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által”.

A Szentlélek közösségében köszönt mindnyájatokat

Vajta Vilmos”

Jegyzetek

1. 1918. június 15-én Kecskeméten született. 1998. október 21-én Alingsasban (Svédország) halt meg.
2. A diakóniai teológia a magyar társadalmi rendszerben. Luther Kiadó. Bp. 2005. Fordította: Gazdag Zsuzsanna. (A kötet sem a konferencia idejére, sem azóta nem jelent meg. - A szerkesztő)

3. Vajta Vilmos: Amíg időnk van – Válogatott írások. Európai Protestáns Szabadegyetem kiadása. Basel/Budapest 1998. A Hermeneutikai Kutatóközpont, Bp. közreműködésével. Szerkesztette és a szöveget gondozta ifj. Dr. Fabiny Tibor.
4. Angliai Magyar Tükör. 1999. március. 25. o.
5. Amíg időnk van. i.m. 7.o.
6. Borbándi Gyula: A Magyar emigráció életrajza. 1945-1985, 354.o.
7. Amíg időnk van i.m. 9.o.
8. Magyarul először megjelent in Koinonia 28 Oslo 1983.12-22. o. és Egyház és világ V.2. Bp. 1994. 16-22. o.
9. Vilmos Vajta: Die Diakonische Theologie im Gesellschaftssystem Ungarns (The „Theology of Diakonia” in the Hungarian Sociopolitical System). Frankfurt/Main: Verlag Otto Llambeck, 1987. Paperback,199pp.
10. Koinonia. – 1990. 34.szám. Vajta Vilmos: Ökumenikus tapasztalatok. Előadás a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián 1989. október 20-án. 1-14. o.
11. Amíg időnk van i.m.188-205.o.
12. A Magyarországi Evangélikus Egyház levele Vajta Vilmosnak. 1085. Budapest, VIII. Üllői út 24. Keltezés: Bp.1989. augusztus 17. Iktató szám: 100/0/VI1989.
13. Keresztyén hitélet. Lund, 1946. 116. o.
14. Bécsi tanácskozás. A KÉMELM megalakulása. A Nyilatkozat elfogadása. Bécs, 1957. március 3-5. Ezen a tanácskozáson személyi ügyekkel kapcsolatosan három tagú bizottság alakult: Vajta Vilmos, Terray László, Pátkai Róbert. Az 1958. április 28-30-i stuttgarti konferencia Intéző Bizottságot hozott létre. Megválasztott tagjai: Dr. Vajta Vilmos, Terray László, Pátkai Róbert, Kótsch Lajos (illetve Szalay István) és Szépfalusi István. Elnökéül az Intéző Bizottság Dr. Vajta Vilmost, helyettes elnökül Kótsch Lajost, titkáruul és előadójául Pátkai Róbertet választotta .
15. Az 1988-as stuttgarti ülés a bécsi alapnyilatkozata alapján és annak szellemében foglalta össze új szolgálati kereteit 30 év után.
16. KÉMELM jegyzőkönyv. Bővített IB ülés. Őrsziget, Ausztria, 1989. szept. 27-29.
17. Koinonia, 1986. 31. sz.1-9.o.
18. Közös Katolikus Evangélikus Nyilatkozat. Katolikus Szemle. Róma, 1967. A Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium Évkönyve, Sopron, 2000. 224-230.o.
19. Amíg időnk van. i.m. Bogárdi Szabó István. Előszó 7.o.
20. Böröcz Enikő kutatása. Vajta Vilmos fedőneve: Blackbird Thomas.

Isó Dorottya

Mit jelent ágostai hitvallású evangélikusnak lenni?*

Ágostai hitvallású evangélikusnak lenni ma sem jelent mást, mint jelentett az 1520-as évektől kezdődően mindez idáig: ragaszkodni a Szentíráshoz, mégpedig nem a betűjéhez, hanem a tartalmához, Jézus Krisztushoz, és ragaszkodni a Szentírásból felismert, Jézus Krisztuson megálló, tiszta tanításhoz.

* Előadás a Veszprémi Evangélikus Egyházmegye LMK ülésén Sikátorban, 2005. november 10-én.

Amikor 1530. június 25-én felolvasták az evangélikus rendek azt az iratot, mely az Ágostai Hitvallás néven terjedt el közöttünk, ők így fogalmazták meg az irat célját: „átnyújtjuk igehirdetőink és a magunk hitvallását a vallás kérdésében: így tanítottak nálunk mindeddig a Szentírás, Isten tiszta igéje alapján.” (Előszó dr. Brück, a szász választófejedelem kancellárja megfogalmazásában.) A záró gondolatokban pedig ezt a mondatot találjuk: „Csak azokat a dolgokat adtuk elő, amelyeknek elmondása szükségesnek látszott, hogy mindenki megérthesse: sem tanításunkban, sem szertartásainkban nem fogadtunk el semmi olyat, ami ellenkeznék a Szentírással vagy az egyetemes keresztyén egyházzal.”

Mi tette szükségessé az Ágostai Hitvallás megfogalmazását? Túl azon, hogy V. Károly német-római császár a birodalmi gyűlés elé idézte a lutheri reformáció elveit hirdető rendeket, hogy adjanak számot tanításukról, valójában – mint minden hitvallást – az egyházban elburjánzó téves tanítások hívták életre, és kristályosították ki a Szentírás tükrében a tiszta tanítást. Ezért is találjuk meg az Ágostai Hitvallás minden cikkében a kifejtett tiszta tanítás után mindazokat a tévtanításokat (s nem csak a hivatalos egyházi tévtanítást, hanem kisebb vallási csoportok, szekták tévtanításait is), melyektől elhatárolódik, melyeket a Szentírás alapján nem vallhat magáénak.

Az Ágostai Hitvallás megfogalmazásával, a Luther által újra felfedezett evangélium hirdetésével Luther és hívei még úgy remélték, hogy „a dolgokat újra rendezni” lehet „az egyetlen, egyszerű igazság és a keresztyén egyetértés irányában;” s kifejezik abbéli reménységüket is, hogy „így kövessük és őrizzük meg ezután az egyetlen, tiszta és igaz vallást, s amiképpen egy Krisztus uralma alatt vagyunk és küzdünk, ugyanúgy egy keresztyén egyházban is élhessünk, egységben és egyetértésben.”

A történelemből tudjuk, hogy nem így történt. Az egység és egyetértés nem jött létre. Luthert és „követőit” szakadároknak, eretnekeknek bélyegezték – s mit tehettek mást Luther és „követői”? Megszervezték a külön álló egyház-egységet, az evangélikus egyházat.

Ebben a régi-új egyházban az Ágostai Hitvallás hitvallási irattá lépett elő, vagyis olyan irattá, mely egyházunk tanítását foglalja össze, elmondja benne hivatalosan, hogy mi az, amit hisz, és mi az, amit nem hisz. Ebben az értelemben pedig az evangélikus egyház tagjai és különösen is lelkészei részére kötelező, hivatalos egyházi bibliamagyarázat. Túróczy Zoltán, akitől az előző kifejezés is származik, mondja a következőket: „Ha valaki úgy látja, hogy a hitvallási iratok írásmagyarázata nem felel meg az ő írásmagyarázatának, becsületesen nem tehet mást, minthogy kilép abból az egyházból, amelynek ez a hitvallási irata. De mindaddig, amíg tagja valaki ennek az egyháznak, amelynek ezek a hitvallási iratai, az ezekben foglalt írásmagyarázat bennünket kötelez.”

Minden megkonfirmált egyháztagunk elmondta a konfirmációi vallástételben, hogy „vallom az evangélikus keresztyén egyház tiszta és igaz tanítását, és hozzá hűséggel ragaszkodom”. S ha ehhez még hozzátesszük azt, hogy lelkésszé szentelésünk eskütételében valamennyien megvallottuk: „az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint *egyházunk hitvallásai értelmében* tisztán és igazán hirdetem” – akkor máris megérkeztünk az Ágostai Hitvallás által jelen egyházunkban felvetett kérdésekhez.

Az első kérdés mindjárt az: miért is vagyok evangélikus? Mert evangélikus templomban kereszteltek? Mert szüleim, nagyszüleim evangélikusok voltak? Hiszen a keresztelés egyetemes szentség! A hit pedig nem öröklődik! Azért vagyok evangélikus, mert hiszem és vallom, hogy hitvallásaink tisztán hirdetik Isten igéjét, – egyházunk hitvallásait, s köztük az Ágostai Hitvallást is, én magam is vallom.

E válasszal egyrészt számba veszem, kikkel tartozok össze, másrészt pedig számot adok, hogy kiktől különbözök (Sólyom Jenő megfogalmazásai). E válasszal tudok magyarázatot adni arra, miért éppen az evangélikus egyház tagja vagyok, és miért nem más keresztyén közösséghez tartozom. De vajon 100 emberből hányan adnák ezt a választ a kérdésre: miért vagy evangélikus?

Igaz: gyülekezeteink tagjai honnan is tudnák, miről szól az Ágostai Hitvallás - mert bár reménység szerint mi annak szellemében készítjük fel őket a konfirmációra, és annak szellemében hirdetjük az igét szószéken és bibliaórán és minden lehetséges alkalommal –, ők maguk olvasni nem nagyon tudják legfontosabb hitvallási iratunkat, melyről a nevünket is kaptuk (ágostai hitvallású evangélikusok). Az Ágostai Hitvallás legfrissebb nyomtatása, tudomásom szerint, 1957-ben jelent meg a Konkordia könyv – Az evangélikus egyház hitvallási iratai című kétkötetes gyűjteményes kötetben. Ha valaki pedig csak az Ágostai Hitvallást szeretné megvásárolni, 1940-ig kell visszamennie az időben, hogy a Harangszó-kiadásban megjelent Ágostai Hitvalláshoz jusson. Vajon hogyan lehetséges az, hogy hivatalos egyházi kiadónk, amely egyébként sok könyvet megjelentet, erre nem fektet hangsúlyt, iratterjesztéseink pedig ezért nélkülözni kénytelenek ennek a fontos iratnak a propagálását, amely pedig segítségül lenne az egészséges evangélikus (ágostai hitvallású evangélikus) öntudat kialakításában?

S most térjünk rá a konkrét hitvallási tételekre, melyekből az általam fontosnak tartott és a teljesség igénye nélkül megfogalmazott kérdésekre és problémákra szeretnék rámutatni. Ágostai Hitvallásunk tanítja, hogy „minden ember bűnösen születik. Tehát Isten félelme és Istenbe vetett bizodalom nélkül” ... s ez „valóságos bűn, kárhozatot és örök halált hoz”. Ágostai Hitvallásunk értelmében tehát az embert oly mértékben meghatározza bűnös volta, hogy belőle önmaga, saját erejéből kitörni soha nem képes. Ágostai Hitvallásunk értelmében az ember útja önmagában csak a halálba, a kárhozatba vezet. Az ember bűnös voltának ennyire radikális megfogalmazása egyedül a lutheri teológiára jellemző; vádolják is Luthert gyakran túlzott pesszimizmussal antropológiájában - mégis, csak ezen a háttéren, az ember teljes elveszettségének valóságában mutatkozik meg Isten kegyelmének nagysága, Krisztus megváltó művének egyedül üdvözítő ereje. Ha engedményeket teszünk az ember teljes elveszettségének, reménytelen helyzetének jobbítására, helyzetének gyengítése érdekében, Krisztus váltságművét jelentéktelenítjük. Márpedig Ágostai Hitvallásunk értelmében „az emberek nem igazulhatnak meg Isten színe előtt a saját erejükből” (semmi erejük nincs hozzá (!) mert 100%-osan elveszettek) ..., hanem ingyen, Krisztusért, hit által igazulunk meg.

Ágostai Hitvallásunk tanítja. Az Ágostai Hitvallást aláíró gyülekezetek és képviselőik tanítják. S ha tantételről van szó, mi is tanítjuk, mi lelkészek. De valljuk-e ezeket a tanításokat? Ennek szellemében hirdetjük-e az igét? Vagy a solus Christus és a sola fide meghirdetése után azonnal hozzátesszük, hogy nekünk embereknek mit kell még cselekednünk ehhez?! Tudom, letűnt korunk diakóniai teológiája még

sokszor kísért bennünket. S az követelményként írta elő, hogy az ember cselekedeteit hangsúlyozzuk: jó-jó, ez Isten tette. De most jön az igazán lényeges: mit kell az embernek cselekednie.

Mi ma már nem vagyunk a diakóniai teológia szorításában. De vajon végig gondoltuk-e már, kielemeztük-e már önmagunkra nézve, hogy hol szűrődött be saját igehirdetéseinkbe ez a tévtanítás, és összevetettük-e igehirdetésünket az Ágostai Hitvallással, hogy kitakarítsuk belőle azt, ami nem oda való? Úgy gondolom, ezt a munkát minden ma szolgáló evangélikus lelkésznek el kellene végezni, hogy ne csak tanítsuk, hanem valljuk mi is, amit Ágostai Hitvallásunk tanít és vall!

Ehhez kapcsolódik az Ágostai Hitvallás 5. cikkének tanítása is. A magyar fordításban az egyházi szolgálat címet kapta, de a német szövegben és a későbbi német címfeliratban a Predigtamt, azaz az igehirdetés hivatala áll – tudjuk meg a lábjegyzetből. „Isten azért rendelte az evangéliumhirdetésnek és a szentség-kiszolgáltatásnak szolgálatát (vagyis azt a szolgálatot, melyet mi, lelkészek végzünk), hogy erre a hitre eljussunk” – mondja az 5. cikk. Ha pedig most feltesszük a kérdést: mi a lelkész szolgálata az Ágostai Hitvallás értelmében, – csak azt mondhatjuk, hogy prédikáljon, azaz hirdesse az evangéliumot és kiszolgáltassa a szentségeket. Az Ágostai Hitvallás értelmében tehát a szolgálatunkat veszítjük el, ha bármi más ettől fontosabbá válik, legyen az építkezés vagy reprezentáció, tisztségek halmozása vagy éppen lázas, emberi cselekvés – a látogatások, mint emberi tevékenység hangsúlyozása is (!) –, és ha ezek az igehirdetésre való készülésünk, igaz szolgálattunk idejéből spórolnak, takarítanak meg időt, és ezáltal jelentéktelenítik azt! Érdemes volna ebből a szempontból is átgondolnunk egyszer lelkészi szolgálattunk súlypontjait!

Fontosnak látom a XIV., az egyházi rendről szóló cikket: „Az egyházi rendről azt tanítják, hogy nyilvánosan senki más se tanítson és szolgáltassa ki a szentségeket az egyházban, csak az, akit erre szabályszerűen elhívtak.” Az Ágostai Hitvallás értelmében tehát a tanítás jogát meg kell hagyni azoknak, akik erre megbízást kaptak (értsd lelkészek, legyenek azok különböző feladattal és felelősséggel felruházva pl. gyülekezeti-, másod-, segéd-, esperes-, püspök- lelkész), s ha valamit nem értünk, ha valami problémára igei választ keresünk, akkor tőlük kell kérni a tiszta tanítást.

E cikk értelmében anomália, hogy válás, házasság előtti nemi élet, diakóniai teológia és egyéb teológiai kérdésekben rendszeres tanítást nem a fent megnevezettek adnak, hanem Ágostai Hitvallásunk egyházi rendet érintő tanítását megszegve (lelkészi kompetenciába avatkozva – mai divatos kifejezéssel élve) egyházunk más tisztségviselői.

Nem kellene jobban tudatosítanunk „kompetenciánkat”, s ezzel visszaemelni a lelkészi szolgálatot arra a helyre, melyet az Ágostai Hitvallásunk értelmében megérdemel?

Nem hagyhatjuk ki Ágostai Hitvallásunk tallózása közben a XVIII. számú 'A szabad akarat' című részt sem. „A szabad akaratról azt tanítják: az emberi akaratnak van annyi szabadsága, hogy becsületes világi életet tudjon folytatni, és választani tudjon olyan dolgok közül, amelyek az értelem hatáskörébe tartoznak. De arra nincs ereje, hogy a Szentlélek nélkül megvalósítsa az Isten színe előtt érvényes vagy másképpen lelki igazságot.” Oly gyakran keverjük össze hitvallásunk tiszta

különbségtevését, pedig annyira egyszerű: dönthetek abban a kérdésben, hogy melyik TV csatornát akarom nézni, melyik mosóport, dezodort akarom használni, mit vegyek fel, autóval vagy vonattal utazzak, és karalábét vagy karfiolt vásárolok-e a piaci kínálatból, de nem dönthetek Krisztus mellett, nem tudom elfogadni hívását, nem tudok választani Isten és a mammon között, nem tudok önerőből sehogyan sem eljutni Istenhez (lásd Bábel tornyának történetét), nem tudok, nem vagyok képes rá, mert bűnös vagyok, bűnös és elveszett. „Nem azt cselekszem, amit akarnék, hanem azt teszem, amit gyűlölök” – mondja Pál Róm 7,15-ben. Döntéseim tehát a bűn szolgájának a döntései, s mint olyanok nem Krisztushoz, hanem a halálba taszítanak. S csak ha Krisztus ragad meg engem, ha ő költözik szívembe, ha ő ajándékoz meg hittel, ha ő hirdettedi nekem megváltásom örömhírét, akkor szabadulok meg bűntől és szolgaságtól. Egyedül Krisztus érdeméért – solus Christus.

Ezért kell nekünk Krisztust hirdetni, ezért kell nekünk az evangéliumot hirdetni, mert hit csak hallásból születik, mert bűnbocsánat és örök élet csak hit által adatik. Mit kezdhetünk akkor az ilyen mondatokkal: Fogadd be Krisztust a szívedbe! Dönts Krisztus mellett! Válaszd az életet! Ágostai Hitvallásunk értelmében annyit, hogy kimondjuk: vissza az evangéliumhoz! Vissza a tiszta igeértéshez! Vissza a tiszta tanításhoz!

Az Ágostai Hitvallás teljes áttekintése és részletes elemzése, valamint annak mai egyházi életünkben jelentkező kényes pontjaira való rámutatás e rövid dolgozat célja nem lehet. Céлом csak annyi, hogy néhány morzsát tegyek le most elétek, melyek alapját jelenthetik az együtt gondolkodásnak, a vitának és a továbbgondolásnak. Én úgy látom, hogy az Ágostai Hitvallásnak már e néhány morzsája is elegendő lenne ahhoz, hogy jó néhány LMK beszélgetési idejét kitöltse.

Befejezésül pedig hadd álljon itt még egy utolsó gondolat. Sok mindenről folyik ma ádáz vita, küzdelem egyházunkban. De e viták között talán legutolsó a sorban (vagy be se kerül a sorba) az ige tiszta értéséért, az ige tiszta magyarázásáért való küzdelem. Nem egyszer, sokszor olvasható ige hirdetési előkészítőkből, megjelent ige hirdetésekben hamis igeértés, puszta humanizmus Krisztus nélkül, szabad akaratos döntés, 'Krisztus a példakép, de nem a Megváltó, az Isten Fia'- gondolat, s a sort még folytathatnánk. Szólni érte nem szoktunk a békesség jegyében. Pedig ha valamiért küzdeni kell egyházunkban, az nem a stóla, az új liturgia vagy bármi más, hanem Krisztus evangéliuma, hogy Ágostai Hitvallásunk értelmében tisztán és igazán szólaljon meg és hirdettessék.

Próhle Károly szavaival élve ugyanis a tanítás tisztaságáért való harc, küzdelem, s az abból fakadó szakadások is, bár fájdalmasak, mégsem feladhatók, mert a tanítás tisztasága az „örök életbe vágó kérdés”. Magyar őseink, akik az Ágostai Hitvallás mintájára alkották meg az Ötvárosi és a Hétvárosi Hitvallást, ezzel zárják hitvallásaikat: „Ez a mi egyházaink rövid hitvallása vagy sommája. ... Azt mondjuk, hogy kegyes és az Isten igéjével egyező hitvallás. Hogyha valaki az Isten Lelkéből és igéjéből jobbra fog minket tanítani, a jó és kegyes ember felvilágosítását nem fogjuk visszautasítani, hanem el fogjuk fogadni hálás szívvel. De mi tudjuk, hogy ez a tanítás az Istennek igaz és győzhetetlen igéje, és imádkozunk, hogy abban Krisztus minket mindnyájunkat megtartsa, és ajándékozza nekünk a Szentlelket, hogy az Ő bizonyágtételeiről az egész világ előtt elegyítés nélkül szólhassunk és az igaz hitben megmaradhassunk. Amen.”

Adja Isten, hogy mai Magyarországi Evangélikus Egyházában is egyre több egyháztagnak és minden lelkésznek a szívében és a száján legyen ott a hitvallás, s így méltó utódai legyünk hitvalló őseinknek és hűséges tanúi Krisztusnak és Krisztus igéjének!

Felhasznált irodalom:

- Konkordia könyv – Az evangélikus egyház hitvallási iratai I. kötet – Budapest, 1957.
 Agenda a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei számára – Budapest, 1986.
 Pröhle Károly: Az evangélium igazsága – Keresztyén hit- és erkölcsstan – Budapest, 1957.
 Dr. Sólyom Jenő: Az Ötvárosi Hitvallás jubileumára in: Tanuljunk újra Luthertől! – Luther kiadó Budapest, 2004.
 Túróczy Zoltán: A reformáció frott alapjai in: Isten embere – Túróczy Zoltán evangélikus püspök II. kötet – MEVISZ Budapest, 2002.

Boleratzky Lóránd

„Időszerű” reformok egyházunkban Az egyházjog nem öncél

A német egyházjogászok részéről megfogalmazott az az állítás, mely szerint „az egyházjog nem öncél”, fenntartás nélkül elfogadható.¹ Az egyházjog igazi célja ugyanis az, hogy az egyház evilági működését minél eredményesebbé tegye. ugyanakkor pedig hozzásegítsen a lelki egyház tartópilléréinek a megerősítéséhez. Kapi Béla így fejezi ki ünnepélyes formában az egyházjognak ezt a kettős szerepét: „Az egyház jogi szervezete olyan, mint egy művészi díszítésű ámpolna, melyet a történet négyszázados acélkeze emel magasba. Örök értéke abban rejlik, hogy ezt az ámpolnát Krisztus élő testének sugárzó fénye tölti be. A jogi és történeti egyház örök tartalma és munkaprogramja a lelki egyház.”²

Az egyházi reformokkal kapcsolatos elképzelések sokszor ötletszerűen az újszerűséget keresik; vagy akár mindenáron történő újítási szempontok jelennek meg, elfeledve azt az igazságot, hogy minden új, jelentős elképzelésnek előbb a közvélemény szűrőjén kell keresztülmennie, és csak ha eléggé megalapozottnak tűnik, akkor kerülhet megvalósításra az elgondolás. Jelenleg a „folyamatos zsinat” léte is gyakran inspirálja a folyamatos változtatásra, az előző zsinat által már komoly viták során megszületett törvények módosítására.

Kétségtelen igazság az, hogy az egyházi jogalkotás területén is az állandóságra kell törekedni. Nemcsak azért, mert az állandó jogszabály-változtatás fellazítja a

¹ Gunther Britz: Kirchenrecht ist kein Selbstzweck - Lutherische Monatshefte 2/98. 42. l.

² Kapi Béla: Kegyelem és élet – Győr, 1940. I. 446. l.

jogrendet, és jogbizonytalanságot teremt, hanem azért is, mert a rövid időközökben történő változás még meg sem tud gyökeresedni a gyakorlati életben, és így annak hatása objektíven le sem mérhető. Természetesen nem szabad lebecsülni az új szabályozás jelentette átmeneti nehézségeket sem. Ma is elmondhatjuk, hogy az egyházjog „ius pontificiumnak” tekinthető, ahol csak nagyon kevés ember ismeri ki magát. Elsietett jogszabály-módosítás több kárral, mint haszonnal jár.

Ezért vegyes érzelmekkel olvastam az országos felügyelőnek az Evangélikus Életben közzétett beszámolójának néhány megállapítását.³ Egyet lehet ugyan érteni azzal a megállapításával, hogy „operatívabbá” kell tenni az országos szintet. Az ennek módja tekintetében megjelölt elképzelés azonban retrográdnak tekinthető: „A zsinat és közgyűlés feladatait egy testület látná el; két testületi ülés között az operatív vezetést az iker elnökség végezné, a spirituális kérdések területén pedig a püspökök tanácsa működne.”

Az országos felügyelő terve szerint hatálytalanításra kerülne az előző zsinatnak a hatalmi ágak elválasztására vonatkozó — az egyház egyik alapelveinek tekinthető — rendelkezése.⁴

Már Arisztotelész hangoztatta Politikájában, hogy az állam keretein belül szükséges a hatalmi ágak szétválasztása. Ugyanezt az álláspontot képviselte John Locke Two Treatises on Government c. munkájában 1690-ben. Ez az elv közkeletűvé csak Montesquieu 1748-ban megjelent *L' esprit des lois* (a törvények szelleme) c. munkája révén vált. Itt azt hangoztatja, hogy a politikai szabadság lényege az, hogy az állampolgár védve legyen az államhatalom visszaéléseitől. Ezért szükséges, hogy az egyik hatalmi ág a másiktól ne függjön. Az alkotmány olyan legyen, hogy senkit se lehessen olyasmire kényszeríteni, amire a törvény nem kötelezi vagy olyan cselekmény abbahagyására, melyet a törvény megenged. Nála a törvényesség alaptételei nyerne megfogalmazást. „Minden el volna veszve, ha a kiválasztottak egy csoportja, legyen az bár nemeshez tartozó avagy a néphez, ezt a három hatalmat gyakorolná: törvényeket bocsátana ki, közhatározatokat hajtana végre, és magánszemélyek vitáiban, valamint bűncselekményekben bírászkodna.”⁵ Montesquieu tehát a tiszta szervezeti elkülönítést kívánja, mert csak ez biztosítja a jogszerűséget. nem lehet várni a legfőbb hatalmat egy kézben egyesítő szervtől, hogy az általa törvényhozói minőségben hozott jogszabályokhoz tartsa magát, amikor azt közigazgatási vagy bírászkodási hatáskörben eljárva minden további nélkül áthághatja.

A hatalmi ágak szétválasztásának egyik eredménye ott jelentkezett, hogy a zsinati elnökség 1991 óta választott elnökséggé vált, akárcsak az egyházi bíróságok elnökei többé már nem az egyházkormányzati fokozat elnökeivel azonos személyek voltak.

A hatalmi ágak szétválasztását jelentős előrelépésnek értékelték a jogbiztonság megvalósítása terén a református egyházjogászok is, bár a református zsinat kezdő lépésként csak azt tudta elérni, hogy a fegyelmi bíróságok elnökei megmaradtak ugyan az egyházigazgatási vezetők, azonban hatáskörük csak arra korlátozódott, hogy az eljáró bírói tanácsokat kijelöljék, de a bírászkodásban aktívan többé nem

³ 2005. május 29-i szám.

⁴ A Magyarországi Evangélikus Egyház Törvényei 1997. évi I. törvény 11. §.

⁵ Boleratzky Lóránd: Magyar evangélikus egyházjog II. Budapest, 1998. 34. l.

vesznek részt.⁶ A hatalmi ágak szétválasztása tehát bizonyos garanciális jelleget nyújt a jogbiztonság érvényesüléséhez. Ugyanannak az ügynek bírósági és közigazgatási sorsa egészen másként alakulhat.

A múltban az országos felügyelő jogvégezett személy volt, és az könnyebbé tette az egyház kívánatos jogrendjének érdekében végzendő tevékenységét és érzékeny állásfoglalását.

Az országos felügyelő beszámolójában a továbbiakban az egypüspökös regionális szuperintendensek által kialakított rendszer mellett tör lándzsát. Ez a modell teljesen ellentétes a magyar egyházi fejlődéssel. Az egypüspökös megoldás: a pontifex maximusnak az egyház élére való ültetése, a múltban hatalmával sokszor visszaélt püspökökre emlékezve, cseppet sem lehet vonzó újítás. A zsinat XXII. ülészakán mindössze két zsinati tag terjesztette elő ezt a korábban már egyszer elvetett modellt, amely külföldről importált idegen eszmék kísérleti alanyává válhat.⁷ De hogy maguk az előterjesztők sem tartották sokra ezt a javaslatot, abból is kiderül, hogy mindketten pályáztak a megüresedett püspöki tisztségre; egyik esetben eredménnyel.

Ami a beszámolóban a takarékosagra vonatkozó részét illeti, azzal egyet lehet érteni. Az önálló egyház felé kell haladni. Az előző zsinat VI. és VIII. ülésén foglalkozott különösen behatóan a struktúra kérdésével, megállapítva, hogy a struktúra akkor megfelelő, ha az hatékony. Több variáció közül választott a zsinat.⁸ Ezt követően később komoly felmérés is készült az egyházban, bár ennek tartalmával az egyháztagok nem ismerkedhettek meg.

Túlságosan nagyra látszik az egyház országos apparátusa, melyet oly módon lehetne csökkenteni, hogy döntési joggal felruházott bizottságok vehetnék át sok esetben az országos irányítást. Másrészt természetesen az anyagi terheket vállaló „egyháztagok” számát is növelni kellene. Ez természetesen óriási terhet jelentene a lelkészek, illetve gyülekezetek számára, hiszen a passzív egyháztagok végiglátogatása nem könnyű feladat, de van erre jó példa is. Kutas Kálmán feljegyzései szerint Szegeden évente kb. 300 családot látogatott meg.

Az országosan elfogadott négy szintű igazgatási fokozatnál nagyobb szerepe van a hagyománynak, mint a világi igazgatás területén; ezért a meglévő szervezet hatékonyságát kell fokozni.

A zsinatnak mielőbb újra azzal a kérdéssel is foglalkoznia kellene, hogy a lelkész együttesen láthat-e el országgyűlési képviselői vagy polgármesteri tisztséget. A református egyház törvényei szerint: „Ha a lelkész meghatározott idejű belföldi közszolgálatot, javadalommal járó politikai állást, országgyűlési képviselőiséget, polgármesteri tisztséget vagy külszolgálatot vállal, köteles lelkési szolgálatának átmeneti szüneteltetését kérni”.⁹ A református egyház tehát kötelezően előírja a fenti esetekben a lelkési szolgálat átmeneti szüneteltetésének a kötelezettségét. A közvélemény az evangélikus egyházban is hasonló törvényalkotásra vár, annál is inkább, mert ennek a hiánya irritálóan hat.

⁶ Szathmáry Béla: A Magyarországi Református Egyház szervezetének kialakulása és jelenlegi működése különös tekintettel az egyházi bíráskodásra - Sárospatak, 2004. 238. l.

⁷ Boleratzky Lóránd i. m. 69. l.

⁸ Boleratzky Lóránd i. m. 62-63. l.

⁹ Szathmáry Béla i. m. 221. l.

Ugyancsak törvényhozásra vár a fegyelmi okoknak akként való kiegészítése, hogy fegyelmi vétségnek tekintendő a „házassági kötelék felróható felbontása.”¹⁰

Bár nem igényel új jogszabályalkotást, de itt szeretném megemlíteni, hogy korábban a Fébé tulajdonát képező Belveder ingatlan tulajdonjogának rendezésére az épület várható megürülésekor sor kerülhet. A rendelkezésre álló iratokból ugyanis megállapítható, hogy a Fébé Ordass püspöktől kórház létesítésére kapott 30 ezer dollárt. Az ingatlant 1948. december 4-én a Fébé az Országos Egyháznak adta át, kikötve annak célvagyon jellegét, ami az ingatlanok meghatározott célra történő biztosítását jelentette. Ennek az ingatlanok más célra történő felhasználásánál az a szépséghiba történt, hogy az akkor már törvényesen működő Fébé tagságát nem szavaztatták meg. Ezt a hiányt most az ügy végleges lezárása érdekében pótolni lehetne.¹¹

Természetesen a szervezeti megújulás még nem jelenti az egyház megújulását is, hanem mint Zászkaliczky Péter a zsinaton nagyon találóan kifejtette: „nem a külső szervezet újítja meg az egyházat, de az egyház szolgálatát a rossz struktúra gátolja, mint ahogy a jó segíti”.¹² Ezért minden strukturális vizsgálódás alapja és végső célja csak az lehet, hogy milyen formák és keretek szolgálják legjobban az egyház egyetlen és igazi szolgálatát: az evangélium hirdetését, a missziót és ebből fakadóan a gyülekezet életét és érdekeit.¹³

Kertész Eszter

Ikonfestő

Szigorú szabályok szerint
ikont ha festenék,
már megtanultam volna
mitől lesz kék a kék,
s mitől fénylik a háttér:
mennyek színaranya.
Vigyáznék, nehogy lássék
arcán kezem nyoma.

Arra vágnék: tükör legyen,
s ne magamat lássam.
Névtelenül munkálkodnék
az idők előttről való
mozdulatlan ragyogásban.

¹⁰ Szathmáry Béla i. m. 271. l.

¹¹ Beszélgetés Taschner Erzsébettel in: Nem voltam egyedül - Beszélgetések az evangélikus közelműltről II. kötet, Budapest, 1999. 308. l.

¹² Boleratzky Lóránd i. m. 62. l.

¹³ Zászkaliczky Péter: Egyházkormányzati szintek és területi rendezés. Budapest, 1992. aug. 29-i zsinati felszólalás.

Pósfay György

A hazai egyház*

Pósfay Györgynek, az ösztöndíjasként külföldre került és külföldön maradt fiatal lelkésznek az előadását mint érdekes kordokumentumot közöljük. Tükröződik benne a hazájától távol élő, az otthoni viszonyokat mégis figyelemmel kíséző teológus tájékozottsága és véleménye a hazai egyházi helyzettel kapcsolatban.

A szerkesztő

Ahhoz, hogy a jelenlegi magyarországi helyzetet megérthessük, röviden végig kell tekintenünk azokon az eseményeken, amelyek az utóbbi években óhazai egyházunk életét meghatározták. Most természetesen csupán a legfontosabb eseményekre szorítkozhatom, egyrészt az idő rövidsége, másrészt a dolgok kialakulásának meglehetősen ismert volta miatt.

Kétségtelen az, hogy Isten evangélikus egyházunknak áldott kegyelmi időt engedélyezett 1945 és 1947 között. Eltekintve a háború szörnyű rombolásától és az orosz megszállás sok próbatételt jelentő terhétől, nemzetiségi gyülekezeteink meggritkulásától (a németek kitelepítése és a szlovákok áttelepülése miatt), ez idő alatt erősödhetett a belső egyházi élet, a háború előtt megindult és a magyar evangélikus egyház történetében egészen egyedülálló ébredés újabb tömegeket érhetett el, az adakozási kedv fellendülése azt a reményt keltette, hogy az egyház rá fog tudni lépni az önfenntartás útjára, és a külföldi evangélikus testvérek felé kinyíló ablakokon is sok áldás áramolhatott be, amely az egyszerű hívek számára is kézzelfoghatóvá tette Krisztus minden népet átfogó anyaszentegyházát.

Nem kellett azonban különleges tanulmányokat végezni annak a meglátásához, hogy ez a kegyelmi idő csak rövid ideig fog tartani, és az egyház számára viharosabb időszakok is eljönnek. Ordass püspök úr, akit a legnagyobb egyházkerület 1945-ben az élvonalba állított, 1947-ben a Lutheránus Világszövetség lundi gyűlésén az „Addig munkálkodjunk, míg nappal vagyon” című ígehirdetésében ezt világosan kifejezte a nyugati testvérek előtt. Hiszen annak a politikai rendszernek, amely az orosz szuronyok árnyékában ezeknek az éveknek folyamán mind erőteljesebben kezdett kialakulni, egyik fő jellemvonása az, hogy semmiféle olyan közösséget nem tűr meg, amely független a fennálló rendszertől. Márpedig a Magyarországi Evangélikus Egyház egy ilyen közösséget képviselt, így minden józan gondolkozású ember tudta, hogy az összeütközés órája el fog következni.

Mindannyian tudjuk, hogy az iskolakérdés adta meg a végső lökést az ellentétek kieleződéséhez. Itt sajnálatosan tapasztaltuk meg, hogy a három nagy történelmi egyház felfogásbeli különbsége igen nagy mértékben segítette a kormány terveit. A római katolikusok politikai terheltsége és rideg anti-protestantizmusa, de egészen lehetetlen felfogása az egyházi iskolák szolgálatáról, teljesen lehetetlenné tette, hogy az evangélikus egyház velük egy úton haladjon. A reformátusok összefonódása az

* Előadás az Amerikai Magyar Evangélikus Konferencia pittsburghi gyűlésén, 1950. június 5-én.

akkori politikai rendszerrel a köztársasági elnök és több befolyásos lelkész révén, aminek a következménye az volt, hogy szolgálai módon engedelmessé váltak a legelső felhívásnak, lehetetlenné tette, hogy ha az evangélikus egyház hű sáfára akar maradni a rábízottaknak, az ő útjukat kövesse.

Evangélikus egyházunk magatartását talán abban foglalhatnánk össze: egyházi iskoláinkért — demokratikus eszközök felhasználásával — az utolsó pillanatig való tiltakozásra szánta el magát egyházunk. De ha erőszakkal elveszik iskoláinkat, elszenvetjük azt mint reánk mért keresztet. A népet nem fogjuk lázadásra uszítani, sem politikai ellenállást nem fogunk prédikálni a szőszékeken. Ez megint hűtlenség lenne a reánk bízott evangéliummal szemben.

Nyilvánvaló volt, hogy a kormányzat ezzel a magatartással nem elégedett meg, mert meg akarta őrizni a külföld felé és a nép felé is annak a látszatát, hogy az iskolák elvétele az egyházak és a hívek nagy tapsa és lelkesedése mellett történik. Mivel ezt nemcsak a római katolikus egyház magatartása, hanem a kis evangélikus egyház bátor kiállása is megakadályozta, e két egyház megrendszabályozását a kormányzat a jövő első feladatai közé iktatta.

Kezdte a kisebbben, az evangélikus egyházon. Mivel az iskolák megtartásáért vívott harcban Ordass Lajos képviselte a leghatározottabb magatartást, másrészt pedig a fiatal bányakerületi püspök tekintélye túlságosan kezdett nőni az egyház berkein kívül is (ami nagymértékben eredményes külföldi kapcsolatainak volt köszönhető), az ő eltávolítását határozták el az illetékesek, hogy ezáltal azután megfélemlítsék a többi határozott magatartásúakat is, és az evangélikus egyház irányát a maguk tetszése szerint formálhassák.

Ordass Lajos letartóztatásának a körülményei jól ismertek, és mindannyian tudjuk, hogy hamis vádak alapján miképpen ítélték el. Istennek legyen hála, eddigi értesüléseink szerint testileg nem bántalmazták a püspököt, aki így a tárgyalás egésze ideje alatt és azóta is mindvégig fenntarhatta állítását, hogy a vádolt dolgokban nem bűnös, ami annyira köztudomásúvá vált az egész egyházban, hogy még legnagyobb ellenfelei sem merték eddig a sajtóban név szerint bírálni személyét.

Amikor Ordass Lajost letartóztatták 1948 szeptemberében, fenyegetések következtében az egyetemes felügyelő, a négy kerületi felügyelő, és a már szabadságon lévő dunántúli püspök, D. Kapi Béla is lemondott, így az evangélikus egyháznak csak két magasabb vezetője, Túróczy Zoltán és Szabó József püspök maradt a helyén. Veszélyes helyzet volt ez, mert a kormány — Mihályfi Ernő volt miniszter és kabinetirodái főnök, egy kisiklott életű papfi által — puccsra készült. Összegyűjtve néhány születése szerint evangélikus baloldali politikust és elégedetlen fiatalabb lelkészt, 1948 szeptemberében rögtönzött gyűlést hívatott össze, amelynek az lett volna a feladata, hogy forradalmi úton új, megbízható vezetőket helyezzen a lemondottak helyére. Ez a terv nem sikerült, és ez kétségtelenül Túróczy és Szabó püspököknek a lelkészi karra gyakorolt befolyásának volt köszönhető, akik az egyházi alkotmányhoz ragaszkodva nem engedték meg a puccszerű változásokat, noha a kormány azzal fenyegette meg őket, hogy felfüggeszti az evangélikus egyház autonómiáját, és dr. Szimonidesz Lajost, egy — eretnek tanítások miatt még az első háború után felfüggesztett — volt lelkészt nevez ki az egyház kormánybiztosának, aki majd végrehajtja diktátori hatalommal a szükséges változásokat.

Ma még nem látjuk világosan, hogy mi akadályozta meg a kormányzatot, hogy ezt a tervet végrehajtsa: a külföldről gyéren, de mégis befutó tiltakozások Ordass Lajos bebörtönzése ellen, a lelkészi kar többségének az ellenállása, a hívek hűsége a régi vezetőkhez, vagy pedig Szimonidesz Lajos és hasonló ivású társai kiábrándító népszerűtlensége. Mindenesetre az egyház két hivatalban maradó püspökének sikerült az egyházat megmenteni a teljes fölfordulástól, sőt három egyházkerület élére egyházas gondolkodású és politikailag nem terhelt világi vezetőket állítani: Margócsy Emil, Mády Zoltán és Velsz Aladár személyében. Ugyancsak az egyház régebbi szándéka valósult meg akkor, mikor a jelentős dunántúli egyházkerület élére Túróczy Zoltán kerülhetett. Sikerült az egyháznak idős, a tárgyaláson szívromot kapott egyetemes felügyelőjét, Radvánszky Albertet a budapesti diakoniszák otthonába szállíttatni, és elérni azt, hogy ügyét a bíróság elejtse.

Mínekutána a kormány felismerte annak a lehetetlenségét, hogy az evangélikus egyházat puccsszerűen megtörje, új politikához folyamodott. Felkutatta azokat az elégedetlenebb fiatal elemeket, akik előléptetésük érdekében hajlandók voltak a kormányzat radikális céljait támogatni az egyházon belül, másrészt vigyázott, hogy minden választásnál "önként" visszalépjének azok a jelöltek, akik esetleg az egyházas irányt vallanák, és így a gyülekezeteknek ne legyen más módjuk, mint az, hogy a kormány emberére szavazzanak. Végül a helyzet megkönnyebbülésének az ígéretével biztatgatta az egyházat, hogy a reformátusokhoz hasonlóan kössön egyezményt az állammal.

Az elégedetlen fiatal lelkészek között nagy szerep várt Dezséry Lászlóra, a budapesti egyetemisták lelkészére. 1948 októberében a kormány segítségével egy „Nyílt levelet” adott ki ez az eltévelyedett fiatalember, amelyben radikális egyházi változásokat követelt, természetesen az egyház érdekében. Jelszava ez volt: Az egyház találja meg helyét a szocialista társadalomban! Továbbá — a konzervatívabb hangú „Új Harangszó” című újság ellensúlyozására — engedélyt kapott az „Evangélikus Élet” című lap megjelentetésére, amelyben azután azóta is követeli az egyház alkalmazkodását a kommunistává tett társadalomhoz, szidja az ún. „reakciósokat”, akik közé elsősorban az amerikai, másodsorban pedig a hitvallásukhoz ragaszkodó összes külföldi evangélikusokat számítja, végül pedig a hazai egyházban mindazokat, akik nem helyeslik az újság egyházpolitikáját.

Az első választás, amelybe a kormányzat kimutathatóan beavatkozott, Vető Lajos diósgyőr-vasgyári lelkész meghívása a nyíregyházi püspöki székbe. Ez 1948 decemberében történt, minekutána a kerület gyülekezeteinek a jelöltjét, Rózse István nyíregyházi esperest sikerült a megválasztandók közül visszalépésre kényszeríteni. A kerület és a húszezer lelkes nyíregyházi gyülekezet reakcióját semmi sem mutatja jobban, mint az a tény, amelyről egy szemtanú finn lelkész számolt be magyarországi útja után: az új püspök beiktatásán a hatalmas nyíregyházi templomban, ahol rendes vasárnaponként öt istentiszteletet tartanak, és 3-4000 lélek vesz azokon részt, körülbelül hetvenen lézengtek, s azok nagy része is hivatalos küldöttségekhez tartozott. Pár nappal előbb pedig a győri templomban, ahol Túróczy Zoltánt iktatták be püspöki tisztébe, nem jutott hely az összesereglett híveknek, úgyhogy a téli hideg ellenére sokan a konventudvaron állottak.

A másik jelentős beavatkozás a választásokba Dezséry Lászlónak az óbudai egyház rendes lelkészi állásába való bejuttatása volt a gyülekezet akarata ellené-

re, nyilván azzal a gondolattal, hogy így másfél év múlva már püspök lehessen belőle. 1949 márciusában az egyetemes felügyelői tiszt került betöltésre dr. Reök Iván országgyűlési képviselővel, a kormány bizalmi emberével és Rákosi Mátyás hí kiszolgálójával, akinek egyik legelső ténykedése az volt, hogy az ellene szavazó lelkészeket, köztük dr. Keken András budapesti lelkészt, Ordass kiváló munkatársát és az ország első templomának a papját hivatalától felfüggesztette, majd az elmúlt hónapokban börtönbe juttatta. Ugyancsak a kormány bizalmi embere és tagja került az elmúlt télen a bányakerületi felügyelői székbe, egyetlen jelöltként, aki pedig Ordass Lajos püspöki tisztjéből való felmentését tekintette első munkájának az egyházban. Groó Gyulát, aki pedig az oroszok elől Ausztriába menekült, de később a kormány kedvencévé vált, alapos teológiai képzettsége és fenntartás nélküli engedelmessége miatt, a fontos egyetemes főttkári posztra sikerült behelyezni. Ezen formailag alkotmányos, de tartalmilag a kormány érdekeit szolgáló személyi változások miatt sikerült az egyház irányítását a rendszer híveinek a kezükbe kaparintani.

1948. december 14-én sikerült mindenféle ígérekkel, többek között Ordass kiengedésének a megcsillogatásával nyélbe ütni az evangélikus egyház és az állam közötti megegyezést. Az állam megígérte a vallásszabadságot, meghagyta a budapesti fiú- és leánygimnáziumok felső négy osztályát, és ígéretet tett, hogy meghagyja az iskolákban a kötelező hitoktatás rendszerét, egyben biztosította az egyházat, hogy 20 évig még támogatja anyagilag. Hogy mennyit érnek a kormányzat ígéretei, arra a legjobb példa az, hogy 9 hónappal később eltörölték a megígért kötelező hitoktatást az iskolákban. — Az egyház viszont elismerte az új államformát, tudomásul vette iskolái államosítását, és ígéretet tett a felsőbbségért való istentiszteleti könyörgésre.

Nyilvánvaló lett csakhamar az, hogy az egyezmény megkötésére azért volt szükség, hogy a római egyház elleni hadjárat külföldi felháborodását azzal szerelhessék le: mi nem a vallást üldözzük, hanem a politizáló klérust. Íme a reformátusokkal, lutheránusokkal, zsidókkal és unitáriusokkal semmi bajunk sincs, sőt egyezményt is kötöttünk velük.

Mikor 1948. december 30-án Túróczy és Szabó püspökök megjelentek Rákosi-nál, és kérték Ordass kiengedését, hivatkozva egy korábbi ígéretre, amely szerint az egyezmény megkötése után Ordass pertörlesztésének nem lesz akadálya, elutasító feleletet kaptak: csak akkor lehet Ordass kiszabadulásáról szó, ha a püspök lemond tisztről, és csendben nyugdíjba megy. Ezt Túróczy Zoltán és Scholz László lelkész 1949 januárjában közölték a börtönben a szövőműhelyben dolgozó Ordass püspökkel, aki gondolkozási idő után azt felelte: őt az egyházkerület hívta el a szolgálatra, nem pedig az állam, tehát Rákosi kívánságára nem mond le.

A következő hetekben a kormányzat felszólította a protestáns egyházakat, hogy ünnepélyes deklarációban ítélik el Mindszentyt. A református, az unitárius, a baptista és a metodista egyházak azonnal megtették a nyilatkozatot. Az evangélikus püspöki kar nem volt hajlandó az előterjesztet javaslatot aláírni, mire a hírközlő irodák révén publikáltatta a kormány az evangélikus egyház nyilatkozatát anélkül, hogy azt a püspökök aláírták volna. Majd a nyilvánosságra hozatal után kényszerítette a püspököket, hogy írják azt alá, nehogy a kormány kellemetlen helyzetbe kerüljön.

A szegedi Csillagbörtönben Ordass Lajos elé is odatették a nyilatkozatot, amelyben neki is el kellett volna ítélni Mindszentyt. Ha aláírta volna, még püspöki hivatalát is megtarthatta volna, és szabadságát is visszakapta volna azonnal. Ordass ezt is megtagadta, és inkább vállalta a börtönt.

Az egyezményre és az említett nyilatkozatokra a kormánynak azért volt szüksége, mert egyrészt a római egyház elleni harchoz szüksége volt a „jól viselkedő egyházak” példájára, másrészt pedig a külföld felé így továbbra is a vallásszabadságot őrző, gáncs nélküli lovag mezében tündökölhettek. Titkos szándéka talán az is volt, hogy megutáltassa az egyházat a hitűkhöz fokozottabban ragaszkodó hívekkel. Szándékai azonban itt is részben kudarcba fulladtak. A protestáns egyházak kormánybarát nyilatkozatai a római egyházat erősítették. A külföld pedig nagyon is megértette, hogy a protestáns egyházi vezetők csak nyomásra nyilatkoznak így. A protestáns egyházak hívei sem utálták meg az egyházi vezetőket, hiszen tudták azt, hogy amint az egyszerű emberek az országban, úgy az egyház püspökei sem cselekedhetnek szabadon, tehát megbocsátottak nekik. A külföld szava el is ért a magyarországi egyházi vezetőkhez. Így például Berggrav oslói püspök írt két igen éles levelet Magyarországra. Az amerikai evangélikus egyházak nyilatkozatai sem voltak hiábavalók. A dán prímás és Nygren püspök, a Lutheránus Világszövetség elnöke pedig egy személyes üzenetet küldött Túróczynak egy Magyarországra utazóval a Mindszenty ügy után. Sajnos az Egyházak Világtanácsának eleinte eléggé habozó magatartása, Barth Károly svájci professzor és néhány tanítványa, valamint amerikai nem-lutheránus egyházi emberek szószátyár nyilatkozatai otthon némelyekre azt a benyomást tették, hogy Ordasst csak egyes skandináv és amerikai „reakciós” lutheránusok támogatják, de nem a többi keresztyének, hanem azok inkább helyeslik a megalkuvók irányát.

Azonban a külföld egyre elítélőbb hangja arra kényszerítette a kormány járószalagján mozgó új egyházi vezetőket, hogy legalábbis részben próbálják magukat tisztázni a külföld előtt. Ezért engedélyt kértek és kaptak Vető Lajos püspök és Reök Iván egyetemes felügyelő, hogy 1949 augusztusában Svájcba utazzanak, és ott a testvéregyházak kiküldötteivel tárgyaljanak. Mint később kitudult, végső céljuk az volt, hogy megindítsák ismét az Ordass Lajos bebörtönzésekor megállított külföldi segélyeket. Reök és Vető Genfben amerikai és svéd egyházi vezetőkkel tárgyaltak, és korrekt, de igen hűvös fogadtatásban részesültek. Meghallhatták a Lutheránus Világszövetség vezetőitől, hogy a testvéregyházak továbbra is a börtönben ülő Ordass Lajost tekintik a bányakerület püspökének, sőt a világ összes — mintegy nyolcvanmillió — evangélikusa alelnökének. Mikor azonban Vető és Reök hazaért, azt a valótlan jelentést adták elő a többi püspöknek, hogy a külföldet sikerült meggyőzniük, és a békesség kedvéért most már ők is ajánlják, hogy Ordass mondjon le. Ezt a hírt bevitték Ordassnak is a börtönbe, akit nagyon meglepett az, hogy hűségeseinek gondolt külországi barátai így hamar cserbenhagyták. De ennek ellenére is úgy döntött, hogy nem mond le. Nagy lehetett az öröme, amikor pár nap múlva őt meglátogató felesége révén meghallhatta, hogy a hír nem volt igaz. Ellenkezőleg, mindenki ragaszkodik hozzá most is a külföldi egyházakban.

Minekutána Ordasst sem rábeszéléssel, sem hazugsággal, sem fenyegetésekkel, sem ígéretekkel nem lehetett rábírní, hogy lemondjon, 1950 márciusában összehívták az egyetemes közgyűlést, hogy alkossa meg a püspökök fegyelmi ügyeit intéző

„különbírósgot”. Előbb azonban fél tucat kiváló lelkészt a politikai rendőrség elhurcolt, hogy így, az esetleges ellenállók kedvét elvegye a javaslat ellen való szavazástól. Minekutána hatalmi szóval sikerült a tervet véghezvinni, 1950. április 1-jén a külön fegyelmi bíróság kimondta Ordass Lajos felmentését a püspöki tiszttól, majd pedig a kerület kírta a püspökválasztást. Egyben keresztülvitte az új vallás-és közoktatásügyi miniszter kerületi felügyelő, hogy a megürült tisztségre egyetlen jelöltként Dezséry László óbudai lelkészt, a kormány hű kiszolgálóját jelöljék. Eddigi híreink mind arra utalnak, hogy a megfélemlített gyülekezetek Dezséryre leadták a kért szavazatokat, és június 6-án, amikor a hivatalos szavazatbontás időszaka elérkezik, bizonyára nagybetűkkel propagálhatják a lapok, hogy új püspöke van a bányakerületnek.

De hogy az egyébként is állandó izgalmakban élő hívek felé ne látsszék a mai magyar egyházi vezetőség annyira feketének, szükséges néha az is, hogy olyan dolgokat vigyenek véghez, ami nem az ő irányuk céljai közé tartozik. Ilyen volt Ordass püspöki tiszttól való megfosztása után Reök Ivánnak az a cselekedete, hogy kegyelmi kérvényt adott be Ordass kiszabadítása érdekében. Amint a legutóbbi újsághírek ezt itt Amerikában is közölték, május 31-én, tehát három hónappal a kiszabott idő lejártá előtt Ordass Lajos elhagyta a szegedi Csillagbörtönt (*helyesen: a váci fegyházat - Szerk.*), és szabadlábra került. Arra vonatkozólag egyelőre még semmit sem tudhatunk, hogy milyen feltételek mellett bocsátották szabadon Ordass Lajost, és mi lesz a sokat szenvedett egyházi vezető további sorsa. Amikor püspöki hivatalától megfosztották, nem fosztották meg lelkészi állásától, tehát elvileg lelkészi szolgálatot végezhet, azonban a mai Magyarországon sokkal hatalmasabb tényezők határozzák meg egy ember életét, mint a törvény betűje.

Amikor Ordass Lajost ez év április 1-jén az egyházi bíróság hivatalától megfosztotta, a Lutheránus Világszövetség elnöksége ezzel kapcsolatban kérdést intézett a magyarországi új egyházi vezetőkhez, hogy miért fosztották meg Ordasst hivatalától. Reök Iván egyetemes felügyelő válasza az volt, hogy Ordass Lajos elítélt állapota megnehezítette az egyház munkáját, ezért kellett letenni a püspöki székből. Ugyanakkor azt is kérte az új egyetemes felügyelő, hogy fosszák meg Ordasst a Lutheránus Világszövetség alelnöki tisztétől és az Egyházak Világtanácsa végrehajtó-bizottsági tagságától. Erre a levélre már el is ment a külföldi egyházi vezetők válasza: továbbra is Ordasst tekintik a budapesti püspöknek és a Lutheránus Világszövetség alelnökének.

Mindezek az események azonban az egyházi életnek csak egyik oldalát mutatják be: azt, hogy az állam hogyan próbálja a maga szekerébe lónak befogni az egyházat. Hála Istennek azonban az egyházi életet ma sem csupán az állam és az egyház viszonya határozza meg, hanem elsősorban az Úristen.

Hadd lássunk egypár biztató jelet a jelenlegi magyar evangélikus egyházban: a gyülekezeti evangélizációk fokozottabb erővel folynak, és továbbra is tömegeket gyűjtenek az egyházba, annak ellenére, hogy Dezséry és Reök, akik eleinte az evangélizációs mozgalmat is a saját szekerükhöz kívánták kötni, de mióta bebizonyosodott, hogy ez nem megy, bírálni kezdték azt „pietisztikus” magatartása miatt. El kell csak olvasni az „Élő Víz” című evangélizációs lap beszámolóit, abból kitűnik,

hogy sokszor a gyülekezet lélekszámát meghaladó tömegek vesznek részt egy héti estéről-estére az evangelizációs igehirdetéseken.

Ugyancsak az evangelizációs mozgalom munka-megnyilvánulását mutatják a nyári konferenciák. Az öt belmissziói otthonban (Gyenesdiás, Fót, Répcelak, Klotildliget, Szilvássvárad) erre a nyárra 54 ötnapos konferenciát terveznek különböző csoportok számára. Ezenkívül még Tahin és Alcsúton is lesznek több száz evangélikus konferenciák, nem szólva a gyülekezetekben tartott körzeti konferenciákról. Tavaly kb. 10 ezer evangélikus vett részt ezeken a konferenciákon, ami a magyarországi viszonyokat ismerve igen nagy szám.

Ugyancsak igen nagy mértékben lendült fel az utóbbi években a missziói érdeklődés. A kiutasított norvég zsidómissziói lelkész helyét az evangélikus missziói munka támogatói átvették, és egyházi zsidómissziót kezdtek, ami régi adósságtörlesztése egyházunknak. A nagytarcsai és zuglói missziói otthonban pedig folytatódik a több mint egy tucatnyi missziói munkás kiképzése, noha nem sok lehetőség kecsegtet a tekintetben, hogy a közeljövőben munkába tudjanak állni.

Itt említem meg azt, hogy egy eddig egészen ismeretlen munkaág honosodott meg az egyházban: az iszákosmisszió. Egy evangéliumi lelkületű orvos, dr. Szalay Károly irányítja, és csodálatos eredményt ért el az ige ereje az ital rabságában kínlódó szerencsétlenek között.

A vasárnapi iskolai munka vagy mai magyar kifejezéssel a „gyermekmisszió” egészen szokatlan elterjedést ért el. Ma a vasárnapi iskolások önkéntes adományaiból egy fizetett utazótitkárt tudnak eltartani, aki igen áldott munkát végez a gyermekek között. A vasárnapi iskolai munka nem annyira tanító jellegű Magyarországon, mint itt, Amerikában, inkább evangelizáló jellegű. A tanítás munkáját még mindig a hitoktatók végzik, sok nehézség között, de még mindig elég szép eredménnyel. Sőt, tekintettel arra, hogy hittanórát csak a rendes tanórák után szabad tartani az önként visszamaradó gyermekek számára, laikus hitoktatókat kellett beállítani a szolgálatba. A sok ellenpropaganda dacára népünk eddig még igen ragaszkodik a hittanórákhoz, és a szülők túlnyomó többsége elküldi a gyerekeket a hitoktatásra. Tanulságos az Új Harangszó május 7-i számában a győri helyzet. Győrben 1025 evangélikus tanuló jár az iskolákba, összesen 36 különféle iskolába. Ezeket azelőtt két hitoktató lelkész és az egyházi iskola tanítói tanították hittanra. Ma 8 laikust kellett a lelkészek mellé munkába állítani, mert az 1025 gyerekből csak 12 nem jelentkezett hitoktatásra, és évközben is csak 25 morzsolódott le. Pestről hasonló hír érkezett: ott is a gyermekeknek több mint 90 százaléka jár hittanra. Akik sejtik azt, hogy milyen nehéz az ottani helyzet, azok tudják, hogy nem kis kiállást követel ilyesmi ma Magyarországon.

Hasonlóképpen szaporodott a teológusok száma Sopronban, és elérte a 30-as évek magasságát. Sajnos több professzori szék még mindig nincs betöltve, és a nagy tankönyvhiány megnehezíti a hallgatók tanulását. Az egyház a legutóbbi hetekben Veöreös Imre lelkészt állította a Lelkészképző Otthon élére, amely kinevezés azt a célt szolgálja, hogyha bajok lennének az állami fakultás további munkája tekintetében, az egyház lelkészképző intézetében nyugodtan folyhasson tovább is a lelkészjelöltek nevelése. Veöreös Imre eddig mint a győri diakonisszák lelkésze és az Új Harangszó szerkesztője derék munkát végzett, és ezt várják el sokan tőle Sopronban is.

Tovább folytatódott az újjáépítés is, és a háborúban megsérült templomok ma már mind használatban vannak. Sőt új imaházak, templomocskák is épültek, és gyülekezetek is alakultak részben leánygyülekezetek önállósodása, részben szórványok megszervezése révén. A nagyobb építkezések közül a gyenesdiási Kapernaum kibővítését kell megemlíteni.

Mindez az adakozási kedv fellendülését is mutatja. Ha az ország belső állapota megnyugodna, egyáltalában nem lenne lehetetlen egy kis bölcs szervezéssel minden államsegély nélkül fenntartani az egyházat és intézményeit. Persze az új egyházi vezetőknek nem adnak. Érdekes példát mutat erre, hogy az Új Harangszó című lap, amely az egyházi irányt képviseli, olvasótábora révén sokféle célra többször tízezer forintot gyűjtött össze egy esztendő alatt, míg az Evangélikus Élet hasonló próbálkozásai mind dugába dőltek. Sokaknak az a benyomása, hogy az államsegély nem is annyira az egyház kívánsága, hanem az államé, hogy ezen a réven sakkban tartsa az egyházat, és lekötöztettségé tegye.

A diakonisszáktól is elvették intézményeik nagy részét, de még néhány árvaházat, szeretetházat meghagytak a kezükön, és a hűséges testvérek a gyülekezetekben találtak elég más munkát az elveszettek pótlására.

Különösen igen szép egyházi életet mutat fel a két „érintetlen” egyházkerület: a dunántúli és a dunáninnyi. Itt a lelkészi kar nagyjából mind az egyházas irányhoz tartozik. A tiszai egyházkerület nagyon megviselte a „fejtelenség”, azaz Túróczy Zoltán Győrbe való távozása. A bányai kerület hasonló bajban szenved immár két éve, amihez még hozzájárul néhány szélsőséges budapesti fiatal lelkész zavarkeltése és a nagy alföldi gyülekezetek sokszor valóban „reakciós” mozdíthatatlansága.

Mindezt el lehet mondani óhazai egyházunkról, hogy az egyház a szenvedések tűzében sem halt meg, hanem él, sőt talán sokkal elevenebben, mint máskor. Eltekintve egy maroknyi csoport sajnálatos szerepétől, lelkészeink és híveink az egyház jövőjéért munkálkodnak, és Isten, aki a rosszból is tud jót kihozni, bizonyára tudja, hogy miért adta egyházunknak ezt az időszakot.

Végül: mit tehetnek az amerikai evangélikusok egyházunkért?

Itt elsősorban el kell mondanom, hogy mi az amerikai evangélikus egyházak nézete. Amióta Ordass Lajost letartóztatták, részben Ordass Lajos kívánságára, részben abból a megfontolásból, hogy a küldött segítséget az új egyházi vezetők rosszra használják, beszüntetett minden segélyküldést Magyarországra. Ez bármennyire fájdalmas, de helyes határozatnak bizonyult. Ez nem jelenti azt, hogy nem segítették egyházunkat amerikai evangélikus testvéreink. Olyan esetekben, amikor sikerült őket meggyőzni arról, hogy a küldött segély valóban hasznos szolgálatot fog elvégezni odahaza, segíti az egyházat és alkalmazottait a Krisztusért végzett szolgálatban, és nem magyarázható úgy, mint Ordass személyétől való elfordulás, szívesen küldtek segélyt Magyarországra. Ebben az esztendőben csak két dolgot említhetek meg: teológusoknak és fiatal lelkészeknek ment nagyobb számú amerikai lutheránus teológiai könyv, beteg lelkészeknek és egyházi embereknek pedig sok esetben orvosság. Hasonlóképpen többször küldtek orvosságot az erdélyi magyar evangélikus egyháznak is. Ígératünk van, hogy ezt a szolgálatot

folytatni fogják. Teológiai és egyházi folyóiratokat rendszeresen küldenek Magyarországra, ami azért is fontos, mert a sok hamisítás ellenére ezekből megtudhatják azt, hogy mi az igazság a nyugati keresztyénység területén. És továbbra is készek minden olyan elgondolást meghallgatni, amellyel az evangélium ügyét Magyarországon támogathatják.

És még valamiről nem feledkeztek meg a külföldi testvéregyházak: az imádkozásról. A napokban került kezembe az „Ecumenical Review” legújabb száma. Ez a folyóirat a világ összes nem-katolikus keresztyénének a legnagyobb tekintélyű folyóirata, amely évente négyszer jelenik meg. Japántól Dél-Afrikáig és Izlandtól Ausztráliáig mindenütt olvassák. A legutolsó számba egy külön nyomtatott lapocska volt belehelyezve. A lapocska feliratát pedig a következő mondattal lehetne magyarra fordítani: „Kikért ne felejtkezzünk el imádkozni a világ keresztyénei közül?” A lap felsorolja a kínai egyházat, a dél-amerikai üldözött protestánsokat és még egy-két egyházi közösséget, amely különösképpen a nehézségek pergőtűzében kénytelen élni. A lapon csak egyetlenegy személynek a neve van, akiért való imádkozásra felszólítja az Egyházak Világtanácsa a világ összes keresztyéneit: Ordass Lajosé!

Mikor ezt olvastam, elszégyelltem magamat, és arra gondoltam, hogy mi milyen hanyagok vagyunk ezen a téren, pedig nekünk, magyar evangélikusoknak sokkal több közünk van Ordass Lajoshoz és a magyarországi evangélikus egyházhoz, mint annak az indiai keresztyénnek, aki a lapocska biztatására könyörögni fog az egek Urához, hogy adjon erőt Ordass Lajosnak és a magyar evangélikus egyház többi vezetőjének meg tagjainak, hogy híven megállhassanak. Ne feledkezzünk meg erről sem egyénileg, sem úgy mint gyülekezetek. Higgyétek el, ez a legnagyobb segítség, amit ma adni tudunk. Mert az imádságok vámmentesek, ahogy ezt egyik erdélyi magyar evangélikus lelkész nekem minden levelében írni szokta.

És ha írunk haza hozzátartozóinknak, ezt talán még szép csendesen két szóval meg is írhatjátok. Az a tudat, hogy az amerikai magyar evangélikusok imádkoznak óhazai testvéreikért, erősíteni fogja őket.

Hibaigazítás

Őszi számunkban két sajnálatos hiba történt. A szerzőktől és olvasóinktól elnézést kérve, szeretnénk ezeket korrigálni.

1. A tartalomjegyzékben tévesen jeleztük *Boleratzky Lóránd* „Időszerű” reformok egyházunkban c. cikkét, mert közlésére anyagtorlódás miatt csak mostani számunkban kerülhet sor.
2. A 26. oldalon *Kertész Eszter* Ikonfestő c. verse hibásan jelent meg. Mostani számunkban ezért — reménységünk szerint most már pontosan — újra közöljük.

A szerzőktől és olvasóinktól is elnézést kérünk.

A szerkesztő

Isó Dorottya

Konferencia a diakóniai teológiáról

Kell-e a diakóniai teológiával foglalkozni?

Miközben egyházunk tagjainak és köztük lelkészeinek zömét ez a kérdés hidegen hagyja; miközben hetilapunk hasábjain már nem egyszer lendületes (indulatos?) kirohanást olvashattunk arról, hogy teljesen szükségtelen ezzel a teológiai kérdéssel foglalkozni, hiszen elmúlt kor, elmúlt ideológiája volt mindössze, – egy kisebbség mégiscsak fontosnak tartja egyházunkban, hogy ezzel a kérdéssel, a diakóniai teológia elemzésével és értékelésével foglalkozzon. Miért? Azért, mert jelenünk a múltra épül, a jelen helyzete, problémái, örömei és gondjai a múlt eseményeivel, gondolkodásával és magatartásával együtt kerülnek kontextusba; a múlt ismerete valamennyiünk kötelessége; a múlt ismerete valamennyiünk joga is; s akik akkor éltek, nem tagadhatják meg az új nemzedékektől az emlékeztést, hogy az új nemzedékek rajtuk keresztül tájékozódjanak a múlttól, és segítségükkel értsék meg jelenüket.

A diakóniai teológia elemzése és értékelése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy megértsük egyházunk közelmúltját, nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a jelenben zajló egyházi eseményeket, problémákat összefüggésében tudjuk látni; és nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a mai egyházunkban jelenlévő teológiai gondolkodást és teológiai irányvonalakat megérteni tudjuk.

A diakóniai teológia elemzése és értékelése azonban még egy szempontból fontos. Azért, mert e teológiai gondolkodás valójában nem csak a múlt egyházunkban. Ha egy lelkész lelkiismeretesen szeretne készülni a vasárnapi igehirdetésre, s ehhez a Lelkipásztor korábbi számait használná, akarva-akaratlanul a diakóniai teológiával találkozna. Igehirdetési előkészítők szerzői, akik komolyan vették feladatukat, forrásként bizonytalán felhasználják a régi Lelkipásztor előkészítőit, s ha következetesek, alkalmazzák azokat a magyarázatokban. Így viszont mai napig előfordul, hogy frissen megjelent előkészítőtkben és igehirdetésekből a diakóniai teológia köszönt bennünket! Vagyis elmondhatjuk, hogy a diakóniai teológia nemcsak a múlt ismeretének része, hanem a jelen igehirdetési gyakorlatának is, velünk él, közöttünk él, jelen van. Így még indokoltabb a vele való foglalkozás, az elemzések és értékelések.

Ezért is voltunk hálásak mi, vagyis az a kisebbség, amely fontosnak tartja a diakóniai teológiával való foglalkozást, a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének (KÉMELM), a 17. egyházmegye tagjainak, hogy az évente megrendezésre kerülő konferenciájukat e témában rendezik meg, s a konferencia színhelyére, Piliscsabára meghívja egyházunk hazai tagjai közül azokat, akikről tudja, hogy érdeklődnek a téma iránt.

A két és fél napos konferencián értékes előadásokat hallgathattunk meg, melyek más-más megközelítésből foglalkoznak a diakóniai teológiával. Szabó István református püspök a reformátusok szolgálat-teológiáját vetette össze a „mi” diakóniai teológiánkkal. Gémes István a diakóniai teológia és annak marxista értelmezése közötti összecsengéseket, valamint a diakóniai teológia bírálatát fejtette ki. Ittzés Gábor és ifj. Fabiny Tibor a diakóniai teológia bírálatának történetét ismertették, illetve a lutheri teológiáért folytatott küzdelem egyes állomásairól beszéltek.

Külön előadások (Pósfay György és Pátkai Róbert előterjesztésében) emlékeztek meg Vajta Vilmosról, aki a diakóniai teológia külföldön élő, ám magyar evangélikus bírálója volt, s e témában még 1987-ben írt könyvet. Vajta Vilmos ígéretet kapott arra, hogy könyve magyar nyelven is megjelenhet. A könyv fordítója, Gazdag Zsuzsa be is számolt fordítói munkája nehézségeiről és örömeiről, a könyvet mégsem vehettük kezünkbe – bár mindenki így remélte –, mert a kiadó a megjelenés időpontját különböző indokokra hivatkozva kitolta. (A könyv megjelenéséről ma, november közepén sem hallunk.)

A diakóniai teológiából kitekintést jelentett Gémes Pál előadása: Keresztyén egyház és világi hatalom – Barth Károly és a magyar egyházpolitika címmel; meglepő volt Csepregi András témája: A diakóniai teológia kritikája másképp – Walter Wink és Bibó István tanúságtételének tükrében; és jövőbe mutató Böröcz Enikő előterjesztése: Lutheri teológia tartaléka az egyházvezetés számára: Ordass példája címmel.

A konferenciát egyik este egyházunk közelmúltját bemutató filmrészletek gazdagították, másik este pedig fórumbeszélgetés volt az elmúlt két évtized történetéről külföldi és hazai szemmel nézve.

Hallhattuk Vajta Vilmos hangját egy vele készült interjúból; és hallgathattuk egymást, s megoszthattuk gondolatainkat a diakóniai teológiáról és egyházi közéletünkről egymással.

A színvonalas előadások, az érdekes film és interjú-részletek, a tartalmas fórumbeszélgetés mellett a testvéri beszélgetések, s a testvéri közösség légköre jelentette még a konferencia legfőbb értékét.

Testvéri együttlétünk úrvacsorai istentisztelettel zárult.

A KÉMELM tagjai hangsúlyozták, hogy ők e konferenciával szeretnék lezárni a diakóniai teológiával való foglalkozásukat, mivel már több alkalommal elemezték és értékelték azt. Nekünk pedig, egyházunk itthon élő lelkészeinek, teológusainak, a hazai 16 egyházmegyének végre el kellene kezdenie a diakóniai teológia mélyreható vizsgálatát, áttekintését, megértését.

Csak így szabadulhatnánk meg téves teológiai örökségünktől. Csak így szabadulhatnánk fel az ige tiszta értésére, magyarázására és hirdetésére. Urunkat kérjük: ébresztse bennünk a felelősséget, és késztesse minket feladatunk elvégzésére.

A Harmat Kiadónál megjelent:

**Zászkaliczky Pál: A várakozás megszentelése -
Napi elmélkedések ádventtol vízkeresztig**

Kapható Budapesten a Huszár Gál Könyvesboltban és a Luther Kiadó
könyvesboltjában.

Ára: 880,- Ft.

Id. Zászkaliczky Pál

I g a z g y ö n g y ö k

D. Szabó József püspök igehirdetései és írásai

*(Szerkesztette és a kiadásért felel:
Zólyomi Máttyás evangélikus lelkész
Budapest-Csepel, 2005)*

A fenti címen nagyszerű könyv jelent meg az egykori tanítvány, Zólyomi Máttyás csepeli lelkész szerkesztésében a Dunáninnen Evagéliikus Egyházkerület utolsó püspökének, Szabó Józsefnek még fellelhető szellemi hagyatékából. Sajnos, egyre kevesebben vagyunk, akik még hallottuk szép tónusú, erős hangját, veretes igehirdetéseit... A megjelent könyv hiányt pótol, hiszen sokat veszít a mai lelkész-és teológusnemzedék, ha őt, az előttünk járt lelkész-nemzedék mással össze nem téveszthető s ugyanakkor kortársaival összhangban szolgáló, Isten-áldotta tagját nem ismeri.

Legyen szabad néhány szubjektív sorral kezdenem. A kötetben található írások igazolják és megkoronázzák személyes emlékeimet. Szabó József balassagyarmati püspöksége idején (1948-1952) a főtí Mandák Otthonban minden esztendőben rendezett ún. „egyházkerületi konferenciát”. Ezen nemcsak néhány szolgálatát hallhattam, de láttam azt is, hogy a konferencia férfi bibliakörét maga a püspök vezette, aki ott ült a „Mandák” fűvén, s körülötte a bibliakör tagjai: a vasutas és a gyógyszerész, az öreg nyugdíjas és a szabósegéd, a tanító és a főiskolás. Általában falusiak, s néhány városi. Szabó József ezt nemhogy rangon alulinak, de magától értődőnek tekintette. Az a püspök, aki paraszti származására büszke volt, mindenre figyelt, s bárkivel szót tudott érteni, igehirdetése is ezért volt mindenki számára érthető.

Fóton voltak 1957. március 25-27-e között azok a teológus csendesnapok is, melynek minden szolgálatára Szabó Józsefet kérte meg Veöreös Imre otthonigazgató. A reggeli-esti áhítatokon Jézus szolgálatáról, az evangélizáló előadásokon Péter apostol útjáról hallottunk. Mindezek is bepillantást engedtek a püspök készülésének műhelymunkájába, de az egyik előadás („Görög Bibliával a kézben”) egy életre megmutatta, mit jelent az eredeti szöveg tanulmányozása, s hogyan termékenyíti meg az egyes szavak jelentésének árnyalati különbségének figyelembevétele vagy az igevalakok pontos ismerete szószéki szolgálatunkat. Akkor mondotta: „az igehirdetés tulajdonképpen bibliafordítás, s ez sohasem fejeződik be!” — Ma is őrzöm az elhangzott szolgálatokhoz kapcsolódó új énekeket, melyeket balassagyarmati munkatársa, Túrmezei Erzsébet (akkor átmenetileg „volt diakonissza”) írt a teológus csendesnapokra.

Az Igazgyöngyök kötet tartalma: 23 igehirdetés, egy gyenesdiási lelkészkonferencián elmondott, 6 szolgálatból álló evangélizáció „Megítélt papi ház” címen, 4 áhítat, 11 kazuális szolgálat, köztük esketésen és temetésen kívül pl. felügyelő-iktatás, s püspök-elődje, Kardos Gyula síremlékének felavatása. Olvasható a püspöki székfoglalója (Balassagyarmat, 1948. március 18.). „Csillámló szavak” címen bibliai

ABC. Végül 13 válogatott írás, 6 tanulmány. Nagyszerű keresztmetszet! Adott a lehetőség, hogy bárki pontos képet kapjon Szabó József ma is időszerű igehirdetői és teológiai munkásságáról. Egyetértek a szerkesztő Zólyomi Mátyással, hogy ezek a fontosabbak, s a többi — a püspök egyházi sajtómunkája, egyházkormányzó tevékenysége, a Madách-kutatás — jöhet s jöjjön egy következő kötetben!

Szabó József igehirdetései nemesen egyszerűek, közérthetőek, utánozhatatlanul tömörek. Kifejezései ízesek, sűrűn használt kemensaljai tájszavakat, ám azokat bárki megérthette. (Például: Ábrahám mellett „szaporáz” a kedves gyermek, Izsák - 6.1.). Mondatai biblikusak, de nyelve nem kánaáni, a szekularizált hallgató is befogadhatja a hallottakat. Szövegében nincs üresjárat, az elvontnak tűnő mondatok után azonnal személyes sorok következnek, például: „Hivatalosan sokszor halálra ítélték már az egyházat. A Szentlélek akkor is építette. Néha mint ha megállt volna az építés... Kisvártatva kétszer akkorát ugrik a fal. Az állványok összedőlhetnek, az építés folyik tovább. Csak az a kérdés, hogy téged beépíthet-e a nagy építő? Neked mi az egyház?” — A kérdés nem költői, az igehirdető nem hagyja abba a témát, s maga válaszol a kérdésre: „Otthonodnak kell lennie... Az egyház azt jelenti, hogy hitemmel, imádsággal, harcommal, bűnömmel nem vagyok egyedül. Más is hisz, más is imádkozik, más is harcol... Sokan vagyunk. Keserves a fa sorsa kívül az erdőn. Ugyanilyen a magános léleké egyház nélkül. Istennel sem vagyok egyedül. Istennek nem egykéje van, hanem gyülekezete...” (87-88.1.).

Végül is ez nem ide-oda cikázás a bibliai kor s a mai hallgató között. Ezt szent egyidejűségnek nevezem, amikor az elhangzott mondatok egyszerre igazak például Éli házára és egy mai papi családra: „A papfiakba ütközünk: Hofni és Fineás, igazi gazfiak. Még súlyosabb, hogy nem éretlen kölykek, hanem meglett férfiak, papok maguk is. Jeles férfiak: Hofni - erős kéz, Fineás - aranyszájú. Ma úgy mondanánk, hogy kítűnő szervező erő és egyházkormányzó az egyik s ragyogó szónok a másik. De hitvány emberek. Íme, a papi élet gyakori kettőssége, szörnyű hasadása. Mind a kettő gazfi. A papfi-gazfi közmondás igazságtalan általánosítás, mert nem minden papfi gazfi, de a közmondás nem született volna meg, ha nem lett volna sok papfi gazfi. Ez a két papi gazfi azonnal fényképet nyújt nemcsak magáról, hanem apjáról is. Igen: a családom papi életem tüköre, prédikációm mozgó illusztrációja. Ezért kétszeresen felelünk a családukért...” (93.1.)

Az igehirdetések egy jelentős részét rövid bekezdésekre tagolja a szerző. Bizonyára az elmondásban is érzékelhető volt, hogy a bekezdések első mondatai egy-egy lépéssel előreviszik a mondanivalót. Például: „Isten kegyelme váratlanul jelenik meg...” „Isten kegyelme indokolatlanul jelenik meg...” „Isten kegyelme szokatlan formában jelenik meg...” „Ez a kegyelem abban jelenik meg, hogy Isten újra megszólal...” Az ilyen prédikációra könnyű figyelni, mondanivalója megragad, hazavihető! (113.1.)

Lelkészársaknak, olvasó keresztyéneknek szívesen ajánlom napi elcsendesedésre Szabó József egy-egy igehirdetését, áhítatát.

Érdemes tanulmányoznunk — s nemcsak az Északi Egyházkerület megválasztott új püspökének, hanem mindnyájunknak — a püspöki székfoglalót, illetve azt az úrvacsorai igehirdetést, mely Túróczy Zoltán püspök iktatásán hangzott el Győrben, 1948. dec. 16-án. Ez utóbbiban olvasható: „Most, amikor ... elindulsz püs-

pöki szolgálatodban, olyan vagy, mint a fehérzászlós, tisztakürtű parlamber. Alázatos szolgálat ez, hiszen a parlamber nem diktál asztalt verve, hanem csak kér: béküljtek meg. Mégis méltóságos szolgálat, mert üdvösséges és halálos érvénnyel kérleljük a háborodott világ nyugtalan embereit: Béküljtek meg az Istennel! ... Milyen jó tudnod, hogy mindez nemcsak szolgálati kötelesség és ígírdetési téma, hanem személyes valóság is számodra. Isten nemcsak a világgal, hanem veled is megbékélt Krisztusban... Készülj a szent cserére! Add oda Krisztusnak, ami csak a tied: bűneidet, - hogy átvehesd ami csak az övé: megigazító érdemét." (131. l.).

A válogatott írások számos fontos témáról szólnak, a missziói parancsról, a hitbeli görcsök oldásáról, nagyszombat értelméről, az öregekről, az öngyilkosságról, haldoklók utolsó mondatáról stb. Örökzöld témák ezek egyházunk útján! A három részből álló „szolgálatok” című írást („A meglátogatás szolgálata” - Lk 1,68; „A meghallgatás szolgálata” - Jób 21,1-3; „A vigasztalás szolgálata” - 2Kor 1,3-5) segédlelkész korunkban írógépen másoltuk, és terjesztettük több más, hasonlóan tartalmas Szabó József szöveggel együtt.

A tanulmányokról külön tanulmányt kellene írunk: „A hit nagy fejezete” Zsid 11-et egezetálja végig hat szakaszban, de nagyszerű írás szól az „okos istentiszteletről” (Róm 12,1) vagy az „Új ég és új földről”. Az annakidején a Lelkipásztorban megjelent mariológiai cikkben foglaltakat (Az assumptio-dogmához — az alázatos szolgálóleánytól a „corredemptrix assumpta”-ig) tudomásom szerint azóta sem multa felül senki teológiai irodalmunkban.

Legyen szabad az egyik tanulmányból még egyet-kettőt idéznem. Az „egyházunk jelenlegi helyzetének felmérése és gyakorlati feladataink” c. munkájának indítását két konferenciai téma adta. A tanulmány feltehetően 1957-ben íródott, hiszen idézi az LVSz „múlt évi” (1956) semmeringi kisebbségi konferenciáján elhangzottakat és a Németországi Evangélikus Egyház 1956. jún. 27-29-ig Berlin mindkét részében tartott rendkívüli zsinatának elvi teológiai nyilatkozatát (Ez a nyilatkozat, a hozzá fűzött kommentár és egyházunkra vonatkozó tanulságainak megfogalmazása megjelent Szabó József tollából a Lelkipásztor 1957. március-áprilisi számában, 11-14. l.!) A kisebbségi konferenciáról szóló beszámolóban szó esik az egyház ún. „nagykonstantini korszakának lejárásáról”. Az akkor már nyugdíjas püspök a következőket fűzi ehhez: „Több áruló jele van annak, hogy a konstantinizmus illúziójában benne maradtunk. Nem jellemezte-e egyházpolitikánkat az utolsó évtizedben az a kettősség, hogy fél szemmel Keletre, fél szemmel Nyugatra nézett? Nem egyforma opportunizmus volt-e mindegyik mögött? Mikor Nyugat felé néztünk, konstantini nosztalgiával tettük, mikor Kelet felé néztünk, azzal a reménységgel tettük, hogy kollaboráns viszonyulással vissza lehet valamit menteni a konstantini előnyökből...” (222.l.) Találó jellemzés ez 1956 előtről, s hiába elmondott és leírt látnoki szó az 1958 utáni korszakról.

Egy lappal később: „Mik a mutatói annak, hogy elhajoltunk Luther keresztheológiájától és kálvini theologia gloriae-t üztünk, vagy igyekeztünk gyakorolni s következőképp az ecclesia triumphans hamis képzetében tetszelegtünk? Az evangélium elegyítése., tanácsok hangzottak az ige szociális értelmezésére és mezőgazdasági buzdításokat kellett felolvasni a szószéken. Igaz, hogy a hirdetés helyén, de a hirdetés nem független a prédikációtól, hanem része annak. A theologia crucis nem tűr semmiféle elegyítést, nemcsak politikait, hanem még etikait sem...” (223-224. l.)

S utoljára még egy visszatekintő — és sajnos hiába megszületett gondolatsor: „Ha a Lelkipásztor utolsó évfolyamait lapozzuk, a homiletikai részben a következőket lehet megfigyelni: A mintának szánt prédikációk hangsúlytalanul szólnak a bűnről, s akkor is inkább vízszintes, mint függőleges vonatkozásban. Az 51. Zsoltár súlyos mondatáról — Egyedül ellened vétkeztem — a bűn értelmezése etikai irányba hajol és szociális vétségéig hígul. Mennyire más teológiával tanít Luther a második kőtábla szociális vétségéről! Mindig azzal kezdi: Istent féljük és szeressük” (224.1.) Bárha csak egyházunk 1957 előtti állapotára lenne igaz mindez!

A könyv feletti nagy örömöm megisméltésén kívül legyen szabad néhány hiányosságra felhívnom a szerkesztő figyelmét. Ezt azért teszem, hogy a következő válogatásnál ezeket kiküszöbölje: a bibliai ABC, illetve „A hit nagy fejezete” címszavai is belekerülhettek volna a tartalomjegyzékbe. A könyv tördelésének hiányossága az, hogy nem mindig egyértelmű, új egység következik, vagy az előző szöveg új fejezete. Ami viszont a legfontosabb: amennyire csak lehetséges, jelölje meg, hogy az írások hol és mikor hangzottak el, ill. hol jelentek meg nyomtatásban. Ez a pontosság elősegítheti egy reménység szerint Szabó Józsefről egyszer elkészülő doktori dolgozat vagy monográfia megírását.

A megjelent válogatással és a könyvvel való foglalkozással nemcsak hasznosan töltjük az időt, de eleget is teszünk az apostol felszólításának: „Emlékezzetek meg az előttetek járókról, akik szólták nektek Isten igéjét, figyeljetek életük céljára és kövessétek hitüket!” (Zsid 13,7)

Kertész Eszter

Emberi forma

(bűjtam szorító, szűk ruhába,
új cipőbe, mely törte lábam
— rossz volt, mintha
idegen volnék önmagamnak)

Amikor felöltötted
hozzánk hasonló embertested,
szorított-e a fájás, félsz?
hogyan az igének hang kell, rezgés?

Bőrödön serkent a vér.
Csurgott rajtad is verejték.
Hogyan bírtad azt, hogy fáradsz?
hogyan kenyeret vágysz és ágyat?

Csupa szükség volt, korlátozás?
vagy láttál benne néha csodát,
mint mi, e testi létezésben,
lélekzésben és szívverésben?

Postánkból c. rovatunkban most korábbi cikkekkel kapcsolatos reflexiókat közlünk. Előszörként Terray László kért helyet egy 2002 nyarán közölt előadásában szereplő adat helyesbítésére. Köszönjük pontosítását. - Ifj. Zászkaliczky Pál idei nyári számunkban megjelent írására két reflexió is érkezett. A Marcsek családtól kapott levelek a rehabilitációk problémáját érintik. Frenkl Róbert a kilencvenes évek egyházi helyzetével kapcsolatos egyéni látásának ad hangot írásában, amelyhez a téma lezárásául a szerkesztő jónak látta az eredeti cikk írójának hozzászólását is közölni.

A szerkesztő

Helyesbítés

Helyet kérek egy helyesbítésre azzal az előadással kapcsolatban, amelyet 2002. április 11-én tartottam az Ordass Lajos Baráti Kör előadássorozatában, s amely utóbb a Keresztyén Igazságban is megjelent (2002. nyár, 2-16.o.).

Az akkor rendelkezésemre álló adatok alapján azt állítottam, hogy a Lutheránus Világszövetség (LVSZ) vezetősége részéről 1970 után senki nem látogatta meg Ordass Lajost, aki haláláig tiszteletbeli tagja volt az LVSZ Végrehajtó Bizottságának. Felkértem a hallgatóságot, illetve az olvasókat, közöljék, ha ezzel ellenkező információk állnak rendelkezésükre.

Carl Mau LVSZ főtitkár egy németországi egyházi gyűlésen ugyanis azt a kijelentést tette, hogy ő rendszeresen („immer wieder”) meglátogatta Ordass Lajost és más „ellenzéki” személyeket („die – aus welchem Grund immer – in ihren Ländern in die Isolierung geraten sind”), s ebben segítségükre volt az akkori egyházvezetőség is. (Így idézi őt a Nordelbien-i egyház. 1978. évi országos gyűléséről szóló jegyzőkönyv.)

Újabban előkerült adatok szerint Carl Mau főtitkár 1976. október 19-én meglátogatta Ordass Lajost. Nagyon valószínű, hogy erre engedélyt kapott az Állami Egyházügyi Hivataltól, Ordass abban az évben ünnepelte 75. születésnapját. De arra vonatkozólag továbbra sincsenek adatok, hogy ő többször meglátogatta volna Ordasst, vagy mások az LVSZ vezetőségéből (pl a Végrehajtó Bizottság, Executive Committee tagjai közül) meglátogatták volna őt vagy az akkori egyházi ellenzékhez tartozó („izolált”, magyarul: félreállított) személyeket, s ahhoz segítséget kaptak volna az akkori egyházvezetőségtől.

Terray László

Levelek a Marcsek család tagjaitól

Tisztelt Szerkesztő Úr!

A Keresztyén Igazság nyári számában ifj. Zászkaliczky Pál A késlekedés évtizede c. tanulmányában szolt az ún. rehabilitációról, melyet mind a mai napig egyházunk egyik szégyenének tartok tartalmát, módját egyaránt tekintve.

Talán érdeklődésükre tarthat számot az a levél, amelyet édesanyám és húga édesapjuk, Marcsek János „rehabilitálása” ügyében az egyházi bíróságnak és az országos bíróságnak írtak.

Hittestvéri üdvözléssel

Pomáz, 2005. aug. 26.

Dr. Pósch Gábor (s.k.)

És az említett levél:

Tisztelt Egyházi Bíróság!

Tisztelt Országos Presbitérium!

A Keresztyén Igazság 1993/17. számából jutott tudomásunkra, Önök 1992. nov. 20-án az Országos Közgyűlés elé terjesztették a „rehabilitáltak” névsorát s ebben a névsorban édesapánk, Marcsek János neve is szerepel.

Kérjük töröljék nevét, ebből az egyébként tiszteletre méltó névsorból.

Aki vállalta a megpróbáltatást, az az Egyház Ura iránti engedelmisségből vállalta...

Aki megtévelyedett, hivatásához és hitéhez méltatlanul viselkedett, kárt okozva ezzel lelkész testvéreinek és hittestvéreinek...

Marcsek Jánost, a kényszer nyugdíjazás és sok zaklatás után megtévesztett gyülekezete hívta vissza a szolgálatba és kérte, hogy az utód lelkész távollétében hirdesse közöttük újra Isten üdvözítő ígését. Több mint 10 évi kényszer hallgatás után, örömmel szolgált még évekig szeretett gyülekezetében és annak szórványjaiban.

Fájlaljuk azt a módot, ahogyan Önök a múltban üldözötteket „rehabilitálni” kívánják. Megítélésünk szerint nem erre van szükség, hanem annak ismeretté tételére, hogy az elmúlt nehéz időkben is voltak egyházunknak olyan tagjai, akik nemcsak vallották, hanem tették is, hogy „Istennek kell inkább engedelmeskedni, mint az embereknek”!

Személyes érzelmek és indulatok nem vezérelnek bennünket, de ezzel együtt azt is közzé kell tenni, hogy kik és hogyan vétettek Istenük, Egyházuk és saját becsületük ellen. Váljon el a bűza az ocsútól és a mai és jövő nemzedék erősödjön hitében és tanuljon a hibákból.

Kérjük tehát a fentiek értelmében az Országos Presbitériumot, hogy az elmúlt 45 év történetét ismertesse meg egyházunk népével. Tegye szabaddá a levéltári anyagot-kutatást egyháztörténészeink számára. Csak a múlt helyes ismeretében lehet jövőt építeni! Hadd tudja meg a ma szolgáló lelkész nemzedék, hogy a XX. században is érvényes Jézus Krisztus hívása: „Aki én utánam akar jöni, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztjét mindennap és úgy kövessen engem...” és igaz minden ígérete „Jól tudja a ti mennyei Atyátok mire van néktek szükségetek”!

A múlt helyes ismerete elkerüli az olyan tévedéseket, hogy Raffay és Kapi püspök urak neve is ebben a névsorban szerepel. Ők egy előző korszak áldott szolgálói voltak, akiknek és kortársaiknak hűséges szolgálatának a gyümölcse a ma „maradék” Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház!

Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz, ezért Egyházunk rendjét és szolgálatát ma is a Szentírás és a Hitvallási iratok tanítása szerint kell végezni.

Urunk Jézus Krisztus könyörülő kegyelme adjon Önöknek bölcsességet és erőt szolgálatuk betöltéséhez.

Budapest, 1993. aug. 31-én

Erős vár a mi Istenünk!

dr. Kovács Ákosné sz. Marcsek Sára s.k.

Marcsek Anikó s.k.

Azok a kilencvenes évek

(Reflexiók ifj. Zászkaliczky Pál írására. Keresztyén Igazság 2005. Nyár)

Örömmel és érdeklődéssel olvastam ifj. Zászkaliczky Pál írását. Nem udvariaság mondatja ezt. Többször hangsúlyoztam, hogy igen fontos lenne minél több írás a közelmúlt egyháztörténetéről. Jogos igény, hogy ezek a tényeket illetően egységesek legyenek, a kommentárok viszont jelezzék a felfogásbeli különbségeket. Zászkaliczky Pál írása kielégíti ezt az igényt, ezért is lehetséges reflexió, inkább kiegészítés, illetve eltérő kommentár. A rövidség kedvéért sem részleteztem azt, amiben egyetértés van közöttünk.

A rendszerváltozást megelőző időszakkal kapcsolatban a szerző összegezi az evangélikus egyházban született dokumentumokat, mozgalmakat, de még közvetve sem derül ki, hogy valójában Dóka Zoltán 1984-es Nyílt levelének és a Testvéri Szónak volt jelentős hatása. Nem mennék most bele ez utóbbi vitájába, csak megjegyzem, hogy a csoport nem kettészakadt, hanem a többség nem tette magáévá azt az álláspontot, hogy további iratokkal kell a változást munkálni, hanem egyetértett azzal, hogy tárgyalni szükséges az egyházvezetéssel és az ÁEH-val is, mert reális lehetőség van reformtörekvések érvényesítésére. A Kiáltó Szó és a Megújulási Mozgalom 1989-ben már anakronisztikus volt, hiszen például ekkor már törvényesen lelkésszé választották a Deák téren Zászkaliczky Pétert, a Testvéri Szó mozgalom egyik markáns lelkész személyiségét, ami korábban nem volt elképzelhető.

Hiányzik az írásból az 1990-es május 1-i lelkészforum értékelése. Ez — nézetem szerint és talán az utókor is így értékeli majd — fontos esemény volt az egyházon belüli erőviszonyokat illetően. Itt minden csoport illetve nézet szabadon megnyilvánulhatott. El is hangzott számos kritikus állásfoglalás. De az egész helyzetet tekintve kiderült, hogy a lelkési kar többsége bizalommal viseltetik az egyházreformmáányzás iránt, legitimnek tartja azt, (Zászkaliczky Pál megismétli a Harmati Béla megválasztásával, Nagy Gyula nyugdíjba menetelével kapcsolatos kritikákat, úgy vélem ezek — azon túl, hogy soha nem voltak tartalmilag megalapozottak — rég meghaladottá váltak.) Többség nélkül demokratikus rendben nem lehet vezetni. Ezért volt fontos a lelkészforum, meg kellett győzze az egyébként több kérdésben igazsággal bíró radikálisokat is, hogy jogszerűen nem változtatható meg a hatalmi helyzet.

Az írás legértékesebb, legfontosabb része a Zsinat elemzése, értékelése. Nem központi, még kevésbé hiúsági kérdés, hogy az ősi törvények szerint a Zsinat összehívása az országos felügyelő kizárólagos joga és felelőssége volt. Nyilván egyeztetések után, de ezúttal is így történt ez, nem pedig „összehívták” a Zsinatot. Fontos, hogy a Zsinat előtt több nyitott előkészítő megbeszélést hívtam össze, legyen már induláskor is munkaanyaga a tervezett bizottságoknak. Illetve kerüljön a szakmai munkára a hangsúly. Ez meg is történt. De ennél több is megvalósult. Kétségkívül a Zsinat — túl igen tiszteletreméltó törvényalkotó tevékenységén — hangulatában, vitáiban, parlamentáris jellegében tett a legtöbbet azért, hogy az egyház túllépjen a több évtizedes diktatúra terhes örökségén, megszabaduljon kóros reflexeitől, rossz beidegződéseitől. Érzékelteti ezt ifj. Zászkaliczky Pál is, de — nézetem szerint — túlzottan is Harmati Béla személyére fókuszál. Az első számú vezető fontos természetesen, de nem csak róla szól a Zsinat.. No meg látni kellene a püspökönek

a status quo-hoz való ragaszkodásán túl azt is, hogy alapvetően partner volt. Nem vonható kétségbe az a joga, hogy ő is a törvényes keretek között hadakozzon vélt vagy való igazáért. Ugyanakkor ha már poentírozva van Harmati Béla fékező szerepe, az sem vitatható, hogy a szerző által tömören összefoglalt pozitívumokban, ami a kilencvenes éveket illeti, meghatározó volt a püspök munkája.

Maradva a Zsinatnál. Azt is jól érzékelteti az írás, hogy végigvonult a hatéves ülésszakon a területrendezés, a két vagy három kerület vitája. De nyilvánvaló, hogy a strukturális kérdésbe több volt elrejtve. Ebben ütköztek meg a reformerők és a múlthoz többé-kevésbé kötődők, ha ez némileg egyszerűsítés is. Jól idézi fel az írás a szoros szavazásokat. Azt a bizonyos nyolcvanszázalékos eredménnyel végződő szavazást a változások mellett én rendeltem el, mert nem volt elviselhető, hogy szakmai részletkérdések miatt megosztott legyen a változást akaró többség és eredménytelenül zárjunk e téren. Ezután gyorsult fel újra, Márkus Géza legendás hozzászólásának is köszönhetően, a folyamat.

Ami a kezdeteket illeti. Szerző elemzi az úgynevezett kétlépcsős zsinat javaslatot, melyet a többség végül is elvetett, bár a gondolattal egyetértett, de a múlttól való elhatárolódásnak ezt a formáját nem támogatta.

A Zsinat előtt megkerestem a MEVISZ vezetőségét, találjunk közös kompromisszumos javaslatot. Volt is fogadókészség, de éppen Zászkaliczky Pál hiúsított meg minden együttműködést arra hivatkozva, nincs felhatalmazásuk a tagságtól.

Beterjesztettem a Zsinat alakuló ülésén azt a javaslatot, hogy annyiban módosítsuk a zsinati törvényt, hogy az egyházi elnökség tagjai nem lehetnek a Zsinat elnökei. Ezt el is fogadták. Így lett Reuss András és Andorka Rudolf elnök. Ez — véleményem szerint — igen jelentős lépés volt, az első lépés a hatalommegosztás útján. Este a televízióba voltunk hivatalosak Boleratzky Lóránddal és Harmati Bélával. A kiváló egyházjogász mosolyogva és suttogva kérdezte meg: hogyan vetted rá a püspököket, hogy beleegyezzenek az elnökségről lemondásba? — Ő pontosan tisztában volt a lépés jelentőségével. Megértem a Szerző magatartását, hogy a negatívumok esetében ezeket hajlamos személyekhez kötni, az általa is elismert pozitívumokról az általános alanyba menekül. Ismét nem személyes hiúság kérdése, hanem munkám része volt a Zsinati Híradó. Nem a Zsinat vívmánya volt, én kezdeményeztem, de facto szerkesztettem is nem esetenként, hanem minden időszak után megjelent. Ha tévednék elnézést érte. De döntőnek tartottam, hogy legyen nyilvánossága a Zsinatnak. Hasonlóan munkásságomhoz kötődik — ez sem érdem, hozzám tartozott a sajtó fejlesztése — az Evangélikus Közlöny megvalósítása.

Ifj. Zászkaliczky Pál aktívan végigélte a korszakot, ezért is érdekes tanulmánya. Szerény pontosításokkal, némileg eltérő kommentárral — ami nyilván eltérő nézőpontunkból is adódik — elismerésemet is ki kívántam fejezni.

Dr. Frenkl Róbert

Válasz dr. Frenkl Róbertnek

Zavar az *Evangelikus Életnek* az a gyakorlata, amikor egy olvasói levél, amely esetleg kifogásol valamely korábban megjelent írást, együtt jelenik meg az eredeti cikk szerzőjének viszontválaszával. Az az érzésem ilyenkor – különösen ha egyházi vezető a szerző –, hogy mindez azért történik, hogy a „naiv olvasó jól értse a kérdést, nehogy a kritikai hang csengjen a fülében később”. Most mégis ezt teszem, segítségem talán csak az lehet, hogy nem vagyok egyházi vezető, hogy a szerkesztő úr kérése volt az egyidejű megjelenés, és hogy a *Keresztyén Igazság* ritkább megjelenése nehezkesebbé teszi a sajtóvita követhetőségét.

Ugy érzem, hogy dr. Frenkl Róbert levelének néhány pontjára reagálnom kell.

Régi vita – és biztos vagyok abban, hogy nem mi fogjuk ezt eldönteni –, hogy a Kiáltó Szó és a Megújulási Mozgalom logikus következménye-e a Nyílt levélnek és a Testvéri Szónak, vagy valóban anakronisztikus lépések. A cikkben írt véleményem fenntartása mellett úgy gondolom, hogy természetes jelenség az, amikor korábban közös küzdelemben egymás mellett állók, később, egy másik szituációban már külön utakon járnak. A csoport kettészakadása tény, bár talán elkerülhető lett volna. Az akkori folyamatok értékeléséhez még sok mindent nem látunk. Egy érdekes adalékkal színesítette a képet egy nemrég megjelent könyv, amely az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának iratanyagára hivatkozva a következőket írja: »1987-ben a magyarországi egyházak vezetésében csaknem teljes személyi váltás következett be. Az ÁEH értékelése szerint „olyan ismert személyiségek lettek az ... egyházak vezetői, akik hosszú időn át elkötelezetten és aktívan vettek részt az állam és az egyház kapcsolatának alakításában, a nemzeti egység erősítésében, a békemozgalom támogatásában”, akiktől joggal várható, hogy nemcsak megőrzik, hanem tovább is fejlesztik „a politikai együttműködés eddig elért jelentős vívmányait”. Az ÁEH meglepéssel nyugtázta azt is, hogy az új egyházi vezetők az „egyházi ellenzéki mozgalom” elleni harc során tett intézkedéseikben „az egyház alapvető érdekeit” és a „társadalom nyugalalmát” tartották szem előtt.« (Köbel Szilvia: *„Oszd meg és uralkodj!” Az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945–1989 között* Bp., Rejtjel Kiadó, 2005.: 144–145.)

Az 1990. május 1-jei lelkeszfórum értékelése valóban kimaradt a cikkből. Mivel a lelkeszi kar önmagában nem közjogi testület, ezért az ott kialakult vélemény csak pszichés síkon jelenthetett sokat a vezetésnek, azért a terjedelmi korlátok miatti válogatáskor ennek az alkalomnak az értékelése kihullott a rostámon. Ez valóban hiba lehet. A püspökválasztási problémák említését nem a csont további rágása indokolta, hanem az, hogy írásom eredetileg egy nemzetközi konferencián hangzott el, ahol a résztvevők számára ezek új információk voltak.

Sajnálom, hogy dr. Frenkl Róbert testvérem úgy érzi, hogy a hibáknál konkrét, az eredményeknél pedig általános alanyt használva az ő érdemeit csorbítom. Nem volt szándékos, nem akartam őt megbántani vele. Mentégemre szóljon, hogy a rendelkezésekre álló sajtóközlések ritkán neveztek meg a javaslattevőt. Ha egyes pozitívumokról elismeréssel szóltam, amelyek az ő nevéhez köthetők, de őt meg nem neveztem, kérem a lap olvasóit, ezek mögé értsék oda az országos felügyelő személyét.

Úgy tűnik, hogy alapvetően eltérő a megítélésünk arról, vajon Harmati Béla „törvényes keretek között” hadakozott-e. Szerintem ebbe a kategóriába a szavazás vezénylése, a zsinati munka kivonulás-szervezéssel való akadályozása, egyes javaslatoknak a kívánt eredmény el nem érése miatti újra és újra történő beterjesztése nem tartozik bele.

A levélíró a kétlépcsős javaslattal kapcsolatos hajthatatlanságomat szememre veti. Magam nem „hivatkoztam” a felhatalmazás hiányára, hanem ez volt a tény. Az elnökség akkor a kérdésről kötött mandátummal egyeztetett. Nem lévén politikus, nem hajolhattam el az eredeti céltől azzal, hogy majd utólag megmagyarázom a közgyűlésnek, miért módosítottunk önhatalmúlag a feladatunkon. Számunkra a „kétlépcsős zsinati javaslat” nem kompromisszumalap volt, hanem elérendő cél.

Köszönöm dr. Frenkl Róbertnek, hogy eltérő kommentárjait megosztotta az olvasókkal. A köztünk lévő véleménykülönbségek ellenére nagy öröm lenne tudnom, hogy az utolsó húsz évvel kapcsolatos emlékeit papírra veti.

iff. Zászkaliczky Pál

Kertész Eszter

Zakariás

A szülést megelőzi
kilenc lassú hónap.
Ideje van a csendnek,
ideje van a szónak.

Önnön vértől belül
titkon formálódnak:
magzatmázás fénye,
súlya legyen a szónak.

Minden kimondott szó
parttól oldott csónak.

Zusammenfassung

Wir beginnen unsere Winterfolge mit der kurzen Predigt (Lk 2,19) und Gebet von Lajos Ordass, geschrieben zu Weihnachten 1952 für jene die aus der Hauptstadt ausgesiedelt wurden.

Wir gedenken Pfr. György Kendeh sen., dem von 5 Jahren entschlafenen Bruder. – Zoltán Isó bringt einen Bericht über die Weihe der Gedenktafel in Hévízgyörk des vor 5 Jahren gestorbenen Zoltán Dóka.

Die Arbeitsgemeinschaft der ungarischen, evangelischen Seelsorger im Ausland (KÉMELM) hielt — mit Teilnahme einheimischer Gäste — eine Konferenz in Piliscsaba (1-3. September), die diakonische Theologie als Thema erörternd. Der Vortrag von Róbert Pátkai mit dem Titel: "Wertung der von Vilmos Vajta in ungarischer Sprache gehaltenen Dienste", war Gegenstand dieser Konferenz. – Der für Seelsorger gehaltene Vortrag von Dorottya Isó beschäftigt sich damit, was es bedeutet evangelisch Augsburgischer Bekenntnisses zu sein. – Lóránd Boleratzky's Schreiben erörtert die Probleme unserer kirchlichen Reformen aus juristischer Sicht.

In unserer Dokumentenspalte lesen wir den von György Pósfay im Juni 1950 in Pittsburgh gehaltenen Vortrag über die Lage in Ungarn, in erster Linie der evangelischen Kirche.

Dorottya Isó berichtet über die schon oben erwähnte Konferenz in Piliscsaba. – Pál Zászkaliczky sen. macht uns mit dem von Predigten und Schriften des verstorbenen Bischofs József Szabó zusammengestellten Buch bekannt.

In unserer Postspalte finden wir Reflexionen bezüglich unserer früheren Publikationen.

Einige Gedichte von Eszter Kertész bereichern unsere jetzige Nummer.

Summary

Our winter issue opens with a short sermon from Lajos Ordass (based on Luke 2,19) and a prayer, which he wrote for Christmas of 1952 for those who were removed from the capital.

In this issue we commemorate György Kendeh Sen., who died five years ago. Zoltán Isó gives an account of the inauguration of the memorial tablet of the Hévízgyörk pastor, Zoltán Dóka, who died five years ago.

The Workshop of Hungarian Lutheran Pastoral Workers Living Abroad (KÉMELM) held a conference in Piliscsaba (1-3 Sept 2005) including guests from the homeland. A lecture from Róbert Pátkai titled Evaluating Vilmos Vajta's Services in Hungarian was given at this conference. The lecture of Dorottya Isó given to pastors discusses the topic of being a Lutheran of the Augsburg Confession. - The writing of Lóránd Boleratzky discusses the problems of our reforms within the church from a legal aspect.

In our Documents column we can read the lecture of György Pósfay which he held in June, 1950 in Pittsburgh about the situation of the – chiefly Lutheran – church in Hungary.

Dorottya Isó summarizes the above-mentioned conference in Piliscsaba. Pál Zászkaliczky Sen. reviews the volume of the collection of the sermons and writings of the late bishop József Szabó.

In our Postbox column reflections can be read on articles of earlier issues.

A few poems from Eszter Kertész enrich this issue.

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Dr. Boleratzky Lóránd</i> ny. ügyvéd, egyet. magántanár	Budapest
<i>Isó Dorottya</i> lelkész	Veszprém
<i>Isó Zoltán</i> lelkész	Veszprém
<i>Kertész Eszter</i> tanár	Fót
+ <i>D. Ordass Lajos</i> püspök	Budapest
<i>Dr. Pósfay György</i> ny. lelkész	Genf / Svájc
<i>Pátkai Róbert</i> ny. egyházi elnök	London / Anglia
<i>Id. Zászkaliczky Pál</i> ny. lelkész	Fót

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i> Nem tudok imádkozni	700,-
<i>Ordass L.:</i> A keresztfá tövében, Nagyheti áhítatok	300,-
<i>Ordass L.:</i> Vádirat, Korrajz	50,-
<i>Ordass L.:</i> Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	700,-
<i>Ordass L.:</i> Akikkel az Úton találkoztam	500,-
<i>Ordass L.:</i> Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Giertz Bo-Ordass:</i> Hitből élünk	600,-
<i>Ordass-Lyngar:</i> A fákllya, Ifúsági áhítatoskönyv	450,-
<i>Terray L.:</i> Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	250,-
<i>Scholz L.:</i> Tisztítsd meg szívedet	250,-
<i>Scholz L.:</i> Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	300,-
<i>Scholz L.:</i> Elveszett és megtaláltatott	150,-
<i>Sólyom J.:</i> Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	400,-
<i>Boleratzky L.:</i> Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
<i>Virág Jenő:</i> Dr. Luther Márton önmagáról	850,-
<i>Luther M.:</i> 14 vigasztaló kép	250,-
<i>Botta I.:</i> Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
<i>Vajta V.:</i> Hit és élet összecsengése	50,-
<i>Jung E.:</i> Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	450,-
<i>Maróthy J.:</i> Szegények szíve, Novellák	700,-
<i>Kendei-Newman:</i> Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	150,-
<i>Rózse I.:</i> A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci evangélikus jogakadémia	50,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i> Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.700,-
<i>Kaj Munk:</i> Három dráma	600,-
<i>Böröcz S.:</i> Kiáltás a mélyből	1.400,-
<i>Ittész J.:</i> Az evangélium hullámhosszán, Vasárnap reggeli meditációk	500,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1.200,- Ft.

Külföldre 10€. Egy szám ára 300,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

